

Den strålande

Fritänkaren

Nr. 143 Januari 2006

Fjortonde årgångens andra nummer

Innehåll :

Strålande tider	2
Harold Pinters Nobelföreläsning	3
Tolstojdebatten	9
Ahasverus minnen, del 54 : <i>Tsar Alexander I</i>	10
Anmärkningsvärda filmer (bl.a. "The Constant Gardener")	13
Bob Dylan-debatten	15
Årets bästa filmer, enligt <i>Fritänkaren</i>	16
Puccini som psykolog	16
Kalender, januari 2006	19
Den besynnerliga bombresan, del 17 : <i>Diverse problem</i>	19
Dröjsmålsresan, del 7 : <i>Mera om påven</i>	21
Regnflykten, del 14 : <i>Invasionen i Likir</i>	22
Lycklig resa med komplikationer, del 4: <i>Nya ambitioner.</i>	23
Jubileumsresan, del 2: <i>Gatlopp i Delhi, dödläge i Nepal och te i Dharamsala</i>	25
Länstolsresan, del 21: <i>Tibetansk cirkus</i>	26

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara mände, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

I Finland kan avgifter insättas på *Aktia bank*, kontonummer 405510-667802 (avgiftsfritt).

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 6.1.2006

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 164

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet i HTML-format jämte andra skrifter på följande adresser: <http://hem.fyristorg.com/aurelio>

www.fritenkaren.se

e-post-adress : lanciai@hem.utfors.se

WSN 1652-0122

Strålade tider

Det började med klockradion. Sedan kom mikrovågsugnen och mobiltelefonen. Sedan kom digitalkameran. Alla dessa praktiskt vetenskapliga landvinningar utsätter oss för en radioaktiv strålning som vi inte vet någonting om och som med tiden kan resultera i cancer. Är det inte dags då att man undersöker strålningsrisken närmare? Telefonbolagen, elektronikfirmorna och de stora kamerafabrikörerna har inget intresse av saken. Alltså får andra göra det.

En som gjort det är Kalle Hellberg från Borås, född 1944, en fembarnspappa som jobbat med strålade produkter i 46 år, som blev intresserad av saken när han blev engagerad för människor skadade av högfrekvent strålning. Han har kommit fram till en del resultat som borde öppna ögonen på folk. Bland annat har strålningsdimman i radiofrekvensspektret som omger oss mer än 50-dubblats de senaste 30 åren. Elallergi är ett fenomen som inte längre kan bortförklaras, fler och fler mår dåligt av sina mobiler, många tekniker, företagare och forskare inom högfrekvensindustrin drabbas av hjärntumörer, i Tyskland har man konstaterat att 13% av befolkningen lider av elallergi, medan redaktörer och journalister i det längsta drar sig för att ta upp problemet. Solstrålning anses allmänt vara den farligaste strålningen i världen medan denna beräknas till bara två miljarddelar (alltså 2:1,000,000,000 eller 0,00000002.) av strålningen från en mobiltelefonmast på en kilometers avstånd, eller mera explicit i **det mikrovågsområde som används för den moderna trådlösa tekniken**, alltså inom frekvensområdet 50-2500 MHz. Antalet cancerfall har accelererat språngartat när nya radio- och TV-tekniker tagits i bruk medan kurvan för långtidssjukskrivningar med exempelvis utbrändhet följt takten av de senaste 20 årens ökning av strålningskällor i vår miljö. Mest utsatta för dessa är barnen medan mobiltelefonin handlar om sådana överväldigande ekonomiska insatser att den har alla skäl att undertrycka alla rapporter om tilltagande fall av Alzheimer och hjärntumörer i samband med denna marknad.

Allt detta står att läsa om i Kalle Hellbergs informationshäfte "Strålade tillvaro" om elektromagnetisk strålning och dess hälsorisker med alla dess tekniska och vetenskapliga detaljer. Den stora boven är alltså den pulsade högfrekventa energin från exempelvis GSM, DECT, 3G och Tetra medan icke pulsad strålning från till exempel analog TV, NMT och kommunikationsradio, som också borde klassas som hälsovådliga, är som leksaker mot Frankensteins monster.

Man bör alltså använda mobiltelefoner så litet som möjligt, helst inte bo med en 3G-mast inom synhåll och även använda digitalkameror endast sparsamt. En klockradio bör man inte sova närmare än 3 meter och inte vistas närmare än 2. Även televisioner bör man sitta på så långt avstånd som möjligt ifrån. Detsamma gäller givetvis alla elektroniska högfrekvensmojänger. Mikrovågsugnar hör till de långsiktigt mest förödande. Frågan är vad som skulle bli kvar av Ericsson, Nokia, Panasonic och andra strålningsindustrier om närmare fakta om deras *radiation business* blev allmänt kända.

Kalle Hellberg kan nås på (e-post) kalle@maxicom.se, tel. (direkt) 033-410 440, eller adress (företaget) Maxicom AB, Lars Kaggsgatan 2, 504 42 Borås, tel. 033-411 411, med websajten www.maxicom.se.

En läsare har påpekat det naturliga i att alkohol borde vara bra mot hjärntumörer, då det ju motverkar överproduktion av hjärnceller och till och med hjälper till med att avveckla onödiga sådana. Vi har bett honom ta upp diskussionen med doktor Georg Klein.

På tal om sjukdomar har vi funnit en relevant definition på världens svåraste åkomma:

”Stress – självanammad sjukdom med symptomet att man desto mindre hinner med någonting ju mer man har att göra, vilket leder in i en ond cirkel av självupptagenhet utan att man får någonting gjort för att man menar sig inte hinna med någonting. Den befintliga evigheten till trots upplevs tiden som en bristvara. Symptomatiskt är även att den drabbade vägrar erkänna tillståndet som sjukdom och att han vägrar bli av med det, som i ett slags helt frivillig självplågarpsykos.”

Harold Pinters nobelföreläsning

Det att han var döende i cancer hindrade honom från att komma till Stockholm men inte från att hålla sin Nobelföreläsning, vilket han gjorde rakt upp och ner i TV inför hela världen. Det var en rättfram vrede som tog sig uttryck ur djupet av hjärtat av denne med rätta förargade man. Talet borde ha angått oss alla, likväl kunde jag inte hitta en enda svensk tidning som återgav det. Tidningarna kryllade av kommentarer, som för det mesta var nedlåtande och spydiga: ”Han är ensidigt negativ,” ”Han är grälsjuk,” ”Han bara gör sig till och vill en sista gång njuta av att få uppträda,” och så vidare, medan ingen tidning tycks ha tagit notis om vad han verkligen sade. Är då Sverige så långt gånget i sin liknöjda amerikanisering och bekväma skvalkulturella hjärntvätt, att dess press inte kan bemöta ett angeläget mänskligt tilltal med någon mänsklighet? I trots mot den svenska tidningsvärldens tendens att genom dryghet och negativism förringa Harold Pinters kanske sista insats ber *Fritänkaren* att åtminstone få återge den senare delen av hans Nobelföreläsning med den förevändningen att den faktiskt borde angå oss alla.

”Det politiska språket, det språk som talas av politiker, ger sig inte ut i de här markerna, eftersom de flesta politiker enligt de bevis som vi har tillgång till inte är intresserade av sanning utan av makt och av att hålla sig kvar vid den makten. För att kunna sitta kvar vid makten gäller det att hålla folk i okunnighet, så att de lever i okunnighet om sanningen, till och med sanningen om sina egna liv. Därför är vi omgivna av en väldig gobeläng av lögner, som vi livnär oss på.

Som var och en här känner till rättfärdigades invasionen av Irak med att Saddam Hussein förfogade över en stor arsenal av synnerligen farliga massförstörelsevapen, av vilka några kunde fyras av inom 45 minuter och åstadkomma en fruktansvärd förödelse. Man försäkrade oss om att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak hade förbindelser med Al-Qaida och var medansvarigt för det illdåd som drabbade New York den 11 september 2001. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant. Vi fick veta att Irak utgjorde ett hot mot världens säkerhet. Man försäkrade oss att det var sant. Det var inte sant.

Sanningen är en helt annan. Sanningen har att göra med hur USA ser på sin roll i världen och hur det vill spela den rollen.

Men innan jag återgår till nuet skulle jag vilja kasta en blick på det nära förflutna, och med det menar jag USA:s utrikespolitik sedan slutet av andra världskriget. Jag tror att det är vår enkla skyldighet att utsätta den här perioden för en viss om än begränsad granskning, vilket är allt som tiden medger här.

Alla vet vad som försiggick i Sovjetunionen och i hela Östeuropa under efterkrigstiden: en systematisk brutalitet, omfattande grymheter och ett hänsynslöst undertryckande av den fria tanken. Allt detta finns väl dokumenterat och styrkt.

Men det jag vill hävda här är att USA:s förbrytelser under samma period bara har upptecknats summariskt, än mindre dokumenterats, än mindre bekräftats och än mindre erkänts som förbrytelser över huvud taget. Jag tror att det är någonting som vi måste ta itu med och att sanningen i hög grad har att göra med var världen står i dag. Även om USA:s agerande runt om i världen i viss mån begränsades av Sovjetunionens existens visade det att man ansåg sig ha oinskränkt rätt att göra vad man ville.

Direktinvasion av en suverän stat har i själva verket aldrig varit USA:s linje. USA har i huvudsak föredragit vad som beskrivs som "lågintensiv krigföring". Lågintensiv krigföring innebär att tusentals människor dör, fast långsammare än om man med en gång hade släppt ner en bomb på dem. Det innebär att man infekterar landets livsnerv, åstadkommer en elakartad svulst och ser kallbranden grassera. När befolkningen är kuvad – eller ihjälslagen, det går på ett ut – och ens egna vänner, militären och storföretagen, sitter bekvämt vid makten, ställer man sig framför kameran och säger att demokratin har segrat. Det här var vardagsmat i amerikansk utrikespolitik under de år jag talar om.

Nicaraguas tragedi är ett högrelevant fall. Jag har valt att ta upp det här som ett slående exempel på USA:s syn på sin roll i världen, då som nu.

I slutet av åttiotalet deltog jag i ett möte på USA:s Londonambassad.

Den amerikanska kongressen stod i begrepp att besluta om den skulle ge mer pengar till Contras i kampen mot Nicaraguas regering. Jag ingick i en delegation som talade å Nicaraguas vägnar, men den viktigaste medlemmen i delegationen var en fader John Metcalf. Ledaren för USA:s grupp var Raymond Seitz (då nummer två på ambassaden, senare själv ambassadör). Fader Metcalf sa: "Sir, jag leder en församling i norra Nicaragua. Mina församlingsbor har byggt en skola, en vårdcentral och ett kulturcentrum. Vi har levt i frid och endräkt. För några månader sedan blev församlingen angripen av en Contrasstyrka. De förstörde allt: skolan, vårdcentralen, kulturcentret. De våldtog sjuksköterskor och lärarinnor och slaktade läkare på det mest brutala sätt. De betedde sig som vildar. Skulle ni vilja ha vänligheten att se till att USA:s regering upphör med stödet till denna upprörande terrorverksamhet."

Raymond Seitz hade ett mycket gott anseende som en förnuftig, ansvarsfull och högt kultiverad person. Han var djupt respekterad i diplomatiska kretsar. Han lyssnade och dröjde en stund. "Fader", sa han sedan med stor värdighet, "lät mig upplysa er om en sak. I krig blir oskyldiga människor alltid lidande." Det uppstod en iskall tystnad. Vi stirrade på honom. Han rörde inte en min.

Oskyldiga människor blir mycket riktigt alltid lidande.

Till slut var det någon som sa: "Men i det här fallet blev 'oskyldiga människor' offer för ett ohyggligt illdåd med stöd av er regering, ett av många sådana illdåd. Om kongressen beviljar ytterligare medel till Contras kommer det att fortsätta på samma sätt. Håller ni inte med om det? Är inte er regering i så fall skyldig till att finansiera mord och ödeläggelse riktade mot medborgare i en suverän stat?"

Seitz lät sig inte rubbas. "Jag kan inte finna att de fakta som här har lagts fram stöder era påståenden", sa han.

När vi lämnade ambassaden sa en USA-rådgivare att han tyckte om mina pjäser. Jag svarade inte.

Jag bör påminna om att president Reagan vid den här tiden gjorde följande uttalande: "Contras är den moraliska motsvarigheten till Unionens fäder."

USA stödde den brutala Somoza-diktaturen i Nicaragua i över 40 år. 1979 störtade det nicaraguanska folket, anført av sandinisterna, regimen i en folkskifte utan motstycke.

Sandinisterna var inte perfekta. De kunde vara nog så arroganta, och deras politiska filosofi var inte utan vissa motstridiga element. Men de var intelligenta, förnuftiga och civiliserade. De grep sig an med att upprätta ett stabilt, anständigt och pluralistiskt samhälle. Dödsstraffet avskaffades. Hundratusentals utarmade bönder uppväcktes från de döda. Över hundratusen familjer tilldelades mark. Man byggde tvåusen skolor. En enastående läs- och skrivkampanj reducerade analfabetismen i landet till mindre än en sjundedel. Fri skolundervisning infördes liksom fri hälsovård. Barnadödligheten minskade med en tredjedel. Polion utrotades.

USA fördömde de här reformerna som omstörtande, marxist-leninistisk verksamhet. I USA-regeringens ögon utgjorde de ett farligt exempel. Om Nicaragua tilläts införa grundläggande normer för social och ekonomisk rättvisa, om det tilläts höja standarden på hälsovård och skolundervisning och uppnå samhällig enhet och nationell självaktning,

skulle grannländerna ställa samma frågor och göra på samma sätt. Vid den här tiden rådde ju ett våldsamt motstånd mot tillståndet i El Salvador.

Jag talade tidigare om den "gobeläng av lögn" som omger oss. President Reagan beskrev ofta Nicaragua som en "totalitär fängelsehåla". Det ansågs av media i allmänhet och den brittiska regeringen i synnerhet som en träffande och rättvisande bild. Men i själva verket fanns ingenting dokumenterat om dödsskvadroner under sandinistregeringen. Det fanns ingenting dokumenterat om tortyr. Det fanns ingenting dokumenterat om systematisk eller statsstödd militär brutalitet. Inga präster har mördats i Nicaragua. Det satt i själva verket tre präster i regeringen, två jesuiter och en Maryknollmissionär. De totalitära fängelsehålorna fanns i själva verket i grannskapet, i El Salvador och Guatemala. USA hade störtat den demokratiskt valda regeringen i Guatemala 1954, och man uppskattar att över 200,000 människor hade blivit offer för de militärdiktaturer som följde.

Sex av världens mest framstående jesuiter blev 1989 brutalt mördade vid Central American University i San Salvador av en bataljon från Alcatraz-regementet, som hade utbildats vid Fort Benning i Georgia, USA. Den utomordentligt modige ärkebiskop Romero blev mördad medan han läste mässan. Det uppskattas att 75,000 personer dog. Varför dödades de? De dödades därför att de trodde på ett bättre liv och försökte uppnå det. Den tron stämplade dem genast som kommunister. De dog därför att de vågade ifrågasätta status quo, den gränslösa fattigdom, sjukdom, förnedring och det förtryck som de hade levt med sedan födseln.

USA lyckades till sist störta sandinistregeringen. Det tog ett antal år och skedde under avsevärt motstånd, men en oförsonlig ekonomisk förföljelse och 30,000 döda urholkade till slut stridsandan hos det nicaraguanska folket. De var återigen utmattade och utarmade. Kasinona flyttade tillbaka till landet. Det blev slut med fri skolundervisning och fri hälsovård. Storföretagen återvände i stor skala. "Demokratin" hade segrat.

Men den här "politiken" var ingalunda begränsad till Centralamerika. Den fördes över hela världen. Den fördes oavbrutet. Och det är som om det aldrig hade hänt.

USA har stött och i många fall skapat varenda högerextrem militärdiktatur i världen efter andra världskriget. Jag syftar på Indonesien, Grekland, Uruguay, Brasilien, Paraguay, Haiti, Turkiet, Filippinerna, Guatemala, El Salvador och, förstås, Chile. De ohyggligheter som USA utsatte Chile för 1973 kan aldrig sonas och aldrig förlätas.

Hundratusentals människor miste livet i de här länderna. Gjorde de verkligen det? Och kan alla dödsfall skyllas på USA:s utrikespolitik? Svaret är ja, det gjorde de, och ja, de kan skyllas på amerikansk utrikespolitik. Men det är det inte många som känner till.

Det har aldrig hänt. Ingenting har hänt. Inte ens medan det hände hände det. Det saknade betydelse. Det var ointressant. USA:s brottslighet har varit systematisk, konstant, brutal och skoningslös, men det är bara ett fåtal personer som egentligen har talat om den. USA är ändå värt en eloge. Det har utövat en absolut klinisk maktmanipulation över hela världen, samtidigt som det gett sig ut för att vara en kraft i det universella gudas tjänst. Det är ett lysande, ja virtuost och synnerligen framgångsrikt hypnosnummer.

USA är utan tvekan världens största bravurnummer. Brutalt, likgiltigt, föraktfullt och hänsynslöst, javisst, men också slipat. Som en handelsresande är det ute på enmansturné, och dess mest kuranta artikel är egenkärlek. Den har blivit en pangsuccé. Hör bara alla amerikanska presidenter uttala orden "det amerikanska folket" på TV, som i den här meningen: "Jag säger till det amerikanska folket, att det är dags att be för och försvara det amerikanska folkets rättigheter, och jag ber det amerikanska folket att ha förtroende för sin president i de åtgärder han står i begrepp att vidta å det amerikanska folkets vägnar."

Det är en förförisk strategi. Man använder i själva verket språket för att hålla tanken i schack. Orden "det amerikanska folket" utgör en dunmjuk kudde av tillförsikt. Man slipper tänka. Det är bara att luta sig tillbaka mot kudden. Kudden kanske kväver ens intelligens och kritiska tänkande, men bekväm är den i högsta grad. Det här gäller förstås

inte de 40 miljoner som lever under fattigdomsgränsen och de 2 miljoner män och kvinnor som sitter fängslade i den väldiga Gulag av fångelser som breder ut sig över hela USA.

USA gör sig inte längre besvär med att bedriva lågintensiv krigföring. Det finner inte längre någon mening i att vara återhållsamt eller ens vilseledande. Det lägger korten på bordet utan prut. Det ger helt enkelt blanka tusan i Förenta Nationerna, internationell rätt eller fördömande kritik, som det betraktar som kraftlös och omotiverad. Det har också haft sitt eget bråkande lilla lamm traskande efter i ledband, det patetiska och fogliga Storbritannien.

Vad har hänt med vår moraliska medvetenhet? Har vi någonsin haft någon? Vad betyder de orden? Står de för ett nuförtiden sällan nyttjat ord – samvete? Ett samvete som inte bara rör våra egna handlingar utan också vårt gemensamma ansvar för andras? Är allt sådant dött numera? Se på Guantanamo Bay. Hundratals människor internerade i tre år utan åtal och utan vare sig juridiskt ombud eller lagstadgad rättegång, tekniskt sett internerade för all framtid. Detta fullkomligt illegitima förfarande sker i strid med Genèvekonventionen. Det inte bara tolereras, det är knappt det noteras av det som vi kallar "det internationella samfundet". Detta rättsövergrepp begås av ett land som förklarar sig vara "den fria världens ledare". Tänker vi på fångarna i Guantanamo Bay? Vad säger media om dem? De dyker upp då och då – som en liten notis på sidan sex. De har förpassats till ett ingenmansland, från vilket de säkert aldrig kommer att återvända. För närvarande befinner sig flera av dem i hungerstrejk och tvångsmatas, bland dem personer med brittiskt uppehållstillstånd. Det här tvångsmatandet sker utan den minsta hänsyn. Lugnande medel eller bedövning förekommer inte. Bara en slang som sticks upp i näsan och ner i matstrupen. Man kräks blod. Det är tortyr. Vad har den brittiske utrikesministern sagt om det här? Ingenting. Vad har Storbritanniens premiärminister sagt om det här? Inte ett ord. Och varför inte? Jo, därför att USA har sagt, att kritik mot dess uppträdande i Guantanamo Bay utgör en ovänlig handling. Antingen är ni med oss eller emot oss. Så Blair håller käft.

Invasionen av Irak var ett banditdåd och ett uttryck av flagrant statsterrorism, och den visar på ett totalt förakt för internationella rättsprinciper. Invasionen var en egenmäktig militäraktion inspirerad av en lång rad lögnar och en grov manipulation av media och därmed också allmänheten. Den var en aktion avsedd att konsolidera amerikansk militär och ekonomisk kontroll av Mellanöstern under täckmantel – som en sista utväg då alla andra rättfärdiganden hade misslyckats med att rättfärdiga sig själva – av befrielse. En formidabel militär styrkedemonstration som resulterade i död och lemlästning av tusen och åter tusentals oskyldiga människor.

Vi har utsatt det irakiska folket för tortyr, klusterbomber, utarmat uran, otaliga fall av godtyckligt mördande, elände, förnedring och död och kallar det "att införa frihet och demokrati i Mellanöstern".

Hur många människor måste man döda innan man har kvalificerat sig som massmördare och krigsförbrytare? Hundratusen? Det borde räcka mer än väl, tycker jag. Därför är det inte mer än rätt att Bush och Blair får stå till svars inför Haagdomstolen. Men Bush har varit smart. Han har inte ratificerat Internationella Domstolen i Haag. Så om en amerikansk soldat, eller för den delen en politiker, ställs inför rätta hotar Bush med att skicka dit marinkåren. Men Tony Blair har ratificerat domstolen och kan därför åtalas. Vi kan ge domstolen hans adress om den är intresserad. Den är Downing Street 10, London.

Döden är ovidkommande i det här sammanhanget. Både Bush och Blair har satt döden på undantag. Minst 100,000 irakier hann dödas av amerikanska bomber och missiler innan det irakiska upproret inleddes. De här människorna saknar betydelse. Deras död existerar inte. Den är fiktiv. De har inte ens registrerats som döda. "Vi sysslar inte med likräkning", som den amerikanske generalen Tommy Franks uttryckte saken.

I ett tidigt skede av invasionen fanns ett fotografi publicerat på förstasidan i brittiska dagstidningar, där Tony Blair kysser en liten irakisk pojke på kinden. "Ett tacksamt barn", löd rubriken. Ett par dagar senare fanns, på en innersida, en artikel och ett foto av en

annan fyraårig pojke utan armar. Hans familj hade sprängts i luften av en missil. Han var den ende överlevande. "När får jag mina armar tillbaka?" frågade han. Ingen uppföljning i media, för Tony Blair höll honom inte i sina armar, inte heller höll han i kroppen av något annat lemlästat barn eller av ett blodigt lik. Blod är smutsigt. Det smutsar ner skjortan och slipsen när man håller ett uppriktigt tal i TV.

De tvåtusen döda amerikanerna är en pinsamhet. De transporteras till sina gravar i mörkret. Begravningarna sker obemärkt, i skymundan. De lemlästade får ruttna i sina sängar, somliga för resten av livet. Såväl de döda som de lemlästade får alltså ruttna i olika sorters gravar.

Här följer ett utdrag ur en dikt av Pablo Neruda: "Jag förklarar några saker."

Och en morgon stod allt i lågor
och en morgon steg eldsvådorna
upp ur jorden
och uppslukade människor,
och allt sen dess eld,
sen dess krutrök,
sen dess blod.
Banditer med flygplan och moriska legosoldater,
banditer med fingerringar och hertiginnor,
banditer med svarta munkar som välsignande
kom farande genom rymden för att döda barn,
och på gatorna rann barnens blod
helt enkelt likt barns blod.

Schakaler som schakaler skulle förakta,
stenar som den förtorkade tisteln skulle bita i och spotta ut,
huggormar som huggormar skulle hata!

Framför er har jag sett Spaniens blod resa sig
för att dränka er i en enda våg
av stolthet och knivar!

Förrädiska generaler:
se mitt döda hus,
se Spanien ödelagt!
Men från varje dött hus utgår brinnande metall
i stället för blommor,
men från varje hål i Spanien
kommer Spanien ut,
men från varje dött barn kommer ett gevär med ögon ut,
men från varje mord uppstår kulor
som en dag ska finna platsen
för ert hjärta.

Ni frågar väl varför denna dikt
inte talar till oss om drömmen, om grönskan,
om mitt fosterlands stora vulkaner?
Kom då och se blodet på gatorna,
kom och se
blodet på gatorna,
kom och se blodet
på gatorna!

(ur Pablo Neruda: *España en el corazón.*)

Jag vill uttryckligen påpeka att jag genom att citera ur Nerudas dikt ingalunda jämför det republikanska Spanien med Saddam Husseins Irak. Jag citerar Neruda därför att jag ingenstans i nutida diktning har läst en så kraftfull och rent fysisk skildring av bombning av civila.

Jag har tidigare sagt att USA nu driver ett helt öppet spel. Så är det. Dess officiellt deklarerade politik definieras numera som "fullskaledominans". Det är inte jag som har hittat på ordet, det är *de*. "Fullskaledominans" betyder herravälde över land och hav, luft och rymd samt alla därtill hörande resurser.

USA innehar numera 702 militärinstallationer i 132 länder över hela jordklotet, med Sverige som hedervärdigt undantag, förstås. Man vet inte riktigt hur de kom dit, men de finns i alla fall där.

USA är i besittning av 8,000 aktiva och stridsklara kärnstridsspetsar. 2,000 är i högsta beredskap och kan avfyras med bara 15 minuters varsel. Det håller på att utveckla nya kärnvapensystem, kända som "bunker busters". De alltid lika samarbetsvilliga engelsmännen planerar att ersätta sin kärnrobot, Trident. Man kan undra vem de tänker sikta på. Usama bin Ladin? Er? Mig? Svensson? Kina? Paris? Vem vet? Vad vi säkert vet är att detta infantila vanvett – innehav av och hot om att bruka kärnvapen – är centralt i USA:s nuvarande politiska åskådning. Vi måste påminna oss själva om att Förenta Staterna befinner sig i permanent krigstillstånd och inte visar några som helst tecken på avspänning.

Många tusen om inte miljoner människor i själva USA känner påtaglig avsky, skam och vrede över sin regerings agerande, men de utgör inte någon samlad politisk kraft – än så länge. Men den oro, osäkerhet och rädsla som vi ser tillta för var dag i USA kommer sannolikt inte att minska.

Jag vet att president Bush har gott om synnerligen kompetenta talskrivare, men jag vill också själv erbjuda mina tjänster. Jag föreslår följande korta anförande, som han kan läsa upp för nationen i TV. Jag kan se honom framför mig högtidlig, välkammad, allvarsam, sympatisk, uppriktig, ofta avväpnande, ibland med ett tvunget leende på läpparna, besynnerligt tilldragande, en riktig karllakar!

"Gud är god. Gud är stor. Gud är god. Min Gud är god. Bin Ladins Gud är ond. Han har en ond Gud. Saddams Gud var ond, fast han inte hade någon. Han var en barbar. Vi är inga barbarer. Vi hugger inte huvudet av folk. Vi tror på frihet. Det gör Gud också. Jag är ingen barbar. Jag är demokratiskt vald ledare i en frihetsälskande demokrati. Vi är ett barmhärtigt samhälle. Vi har barmhärtiga avrättningsmetoder. Vi är en stor nation. Jag är ingen diktator. Det är han. Jag är ingen barbar. Det är han. Och han. Det är de allihop. Jag besitter moralisk auktoritet. Ser du den här knytnäven? Den är min moraliska auktoritet. Och hör sen."

En författare lever ett mycket sårbart liv, nästan naket. Det är ingenting att beklaga sig över. Författaren gör sitt val och får stå för det. Men det är inte utan att man är blottställd för alla möjliga sorters vindar, en del iskalla. Man står där fullkomligt ensam och utsatt. Utan skydd, utan någon tillflykt – såvida man inte tar till lögner, varvid man ju har skapat sin egen tillflykt och, kan man säga, blivit politiker.

När vi ser oss i spegeln tycker vi att den bild som vi möter är riktig. Men om vi förflyttar oss någon millimeter förändras bilden. Vi tittar i själva verket på ett oändligt antal spegelbilder. Men ibland måste en författare slå sönder spegeln – för det är på andra sidan spegeln som sanningen grinar mot oss.

Trots synnerligen dåliga odds tror jag att en orubblig, bergfast och hårdnackad intellektuell beslutsamhet för att fastställa vad som *verkligen* är sant i våra liv och samhällen är en fundamental förpliktelse, som åligger oss alla som medborgare. Den är i själva verket tvingande.

Om en sådan beslutsamhet inte innefattas i vår politiska vision har vi inget hopp om att återupprätta det som vi nära nog har förlorat – människans värdighet.

(Hela föreläsningen finns inspelad på video, 46 minuter lång.)
<http://nobelprize.org/literature/laureates/2005/pinter-lecture.html>

I textversion finns den återgiven på engelska, svenska, franska och tyska.

Tolstojdebatten

Shakespearedebatten utgår i detta nummer och ersätts av en uppfriskning av Tolstojdebatten med anledning av den under julen visade dokumentären om Leo Tolstoj's sista levnadsår bestående av enbart autentiskt material i form av en imponerande mängd dokumentärfilm och dagboksutdrag ur Leo, Sonja och Alexandra Tolstoj's egna dagböcker framförda i utmärkta uppläsningar av framför allt Lena Granhagen som Sonja, Leos hysteriska hustru. Då Leo Tolstoj i mångt och mycket var Shakespeares motpol och i det närmaste var allergisk mot den brittiske diktaren kan det vara intressant att göra en betraktelse ur detta perspektiv.

Leo Tolstoj skrev aldrig själv en enda dikt och var egentligen inte ens någon stilist. Han var en realist rakt upp och ner och kanske oöverträffad som sådan men visade dock oroväckande tendenser åt ett annat håll mot senare delen av sitt liv. Den förste att uppmärksamma detta var Ivan Turgenev, Rysslands mest renodlade stilist och dess mest västerländske diktare med ena foten i Frankrike, som i ett offentligt brev före sin död 1883 vädjade till Leo Tolstoj att icke överge litteraturen.

I 50-årsåldern upplevde Leo Tolstoj en svår moralisk kris som utmynnade i ett passionerat religiöst intresse, genom vilket han undergick en förvandling från romanförfattare till predikant. Ingen tyckte om detta, och de flesta, i synnerhet hans hustru Sonja, betecknade hans nya kallelse som ett narraktigt avfall från vett till motsatsen. Dock fortsatte han skriva som vanligt, men man märker en drastisk förändring i hans stil från före och efter krisen. Före krisen renskrevs alla hans verk av hustrun Sonja (i synnerhet "Krig och fred" och "Anna Karenina") medan man i verken efter krisen saknar dessa verks höga litterära klass. "Kreutzer-sonaten", en liten roman på drygt 100 sidor, skrev Leo Tolstoj om tio gånger utan att bli nöjd, vilket tyder på bristande stilistisk självsäkerhet. Även denna svartsjukeromans innehåll kan man diskutera, och ingen av makens böcker upprörde stackars Sonja mera: "Han har avrättat allt vad jag trott på i hela mitt liv!" Tydligast märks dock den stilistiska tillbakagången i hans största roman från ålderdomen, "Uppståndelse", vars innehåll är nog så intressant men som även har den betänkliga politiska tendensen att påvisa, att författaren sympatiserar med kommunisterna och deras uttalade avsikt att likvidera tsaren.

Lenin var en av Leo Tolstoj's varmaste beundrare, och likväl avrättade kommunisterna Alexandra Tolstoj utan annan anledning än att hon var aristokrat. Alexandra ("Sasja") var Leos älsklingsdotter och hans ålderdoms sekreterare, när han inte längre litade på sin hustru, och den enda vid sidan av lärjungen Tjertkov som kunde kallas hans förtrogna. Kommunisterna brände också Jasnaja Poljana, Leo Tolstoj's gods, bara för att det var aristokratisk egendom.

Här kommer vi in på den stora skillnaden mellan Leo Tolstoj och Shakespeare. Leo Tolstoj var själv född aristokrat med ärftlig grevetitel, men ju äldre han blev, desto mer greps han av avsky mot allt vad aristokrati hette. Han tog avstånd från sina egna "aristokratiska" romaner ("Krig och fred" och "Anna Karenina") för att i stället bli populistisk och skriva berättelser för folket. Alla hans pjäser handlar om "musjiks", alltså före detta livegna fattiga bönder från landet. Han gick så långt att han fördömde all konst som inte var direkt nyttig och undervisande, och därmed förkastade han estetiken. Det var detta som Turgenev reagerade emot. Han (Tolstoj) skrev en hel bok bara för att försöka demolera Shakespeare och fränerkänna honom all litterär kvalitet. I beaktande av Leo Tolstoj's egen bondska simpelhet kan man här misstänka ett mindervärdeskomplex

gentemot estetiskt avancerad poetik. Det är detta som är det störande med Leo Tolstoj, och som litteraturhistorien egentligen aldrig kunnat förlåta honom, att han avsiktligt blir vulgär i destruktivt syfte mot motsatsen.

Idag tenderar man i Ryssland (efter 1991) att vara mer kritisk mot Leo Tolstoj än man varit tidigare. Man belastar honom med ett visst politiskt ansvar för skeendena 1917 med inbördeskrig och tsarfamiljismord som konsekvenserna av delvis Leo Tolstojis förräderi mot sin egen klass till förmån för de grymma bolsjevikerna. Hans ansvar därvidlag kan diskuteras, men även om han definitivt aldrig själv kunnat sympatisera med revolutionen och dess konsekvenser 70 år framåt kan han heller inte hållas helt fri från ansvar.

Så kommer vi fram till kärnfrågan, om detta "avfall" verkligen var nödvändigt eller om han kunnat klara sin 50-årskris på bättre sätt. Det finns två möjligheter. Många anser väl att han borde ha rymt hemifrån och lämnat sin hustru redan då. Det är mycket möjligt att han då funnit en bättre lösning ur sin kris. Andra menar att han aldrig borde ha lämnat sitt hem, sin familj, sina plikter eller förskjutit sin hustru, vilket han ju faktiskt gjorde egentligen helt utan rimlig anledning. Men det var krisen som ställde till det för honom, det var kanske i själva verket en identitetskris, då samtidigt Rysslands bäste tsar Alexander II mördades, dess främste författare Dostojevskij gick bort och dess mest ryske kompositör Musorgskij avled endast 48 år gammal av alkoholism, varpå även Turgenev lämnade scenen, så att Leo Tolstoj lämnades i stort sett ensam som kulturell ledare för hela Ryssland, vilket var ett omänskligt ansvar i beaktande av de omvälvningar efter livegenskapens avskaffande 1861 som sedan gradvis slet sönder hela Ryssland. Det är kanske ur det perspektivet man bör se Leo Tolstojis religiösa kris.

Den franska dokumentären var unikt värdefull genom sitt 100-procentigt autentiska material med underbara inblickar i Tsar-Rysslands sista dagar och dess kulturliv, med Pasternak och Gandhi som levande bifigurer medan man dock saknade Anton Tjechov, (visserligen död redan 1904, så hans frånvaro var förklarlig,) som kanske var den enda ryska prosaisten som kunde mäta sig med Tolstoj, om han inte rentav överträffade honom.

Ahasverus minnen, del 54: Tsar Alexander I.

"N, v rldens, frihetens, n dens och universaltoleransens representat r nummer ett,
v rldens dlaste kejsare, hela historiens yppersta man, n derike Napoleon,
du kanske r n jd nu, du liberalismens, f rnuftets och medm nsklighetens f rn msta sakf rare?"

Du har p n gra m nader d dat en halv miljon man!

Och du ensam har gjort det. Du ensam var villig att g ra det. Du endast ville det.

S g du hur de s fort de var i Ryssland omedelbart blev marod rer,
el ndiga vanliga tjuvar och plundrare, som endast tog och f rst rde och d dade?

nd s l t du dem forts tta. Varje by s g de ut den sista mj lkdroppen av
och drog de bort med dess sista ko ifr n f r att den hetsa till d ds
och s slakta dess magra utsinade stackars skelett f r att suga p dess sista m rg.

Varje slott drog de in i och plundrade de, ruinerade de och f rst rde de,
liksom var stad, som Smolensk och Moskva.

De drog in i Moskva med det heliga l flet att ej plundra n got och ej stj la n got,
de ville ej r ra ett h r p den heliga anrika staden, f rf ktade de.

Likv l allt utom j mnades staden med marken.

Du gav till och med sj lv en order att Kreml skulle spr ngas i luften.

Napoleon, du stackars vansinnige narr, stackars f f nge l jlige krake,
s g, kunde du st d r och se staden brinna ihj l och ej gr ta?

S g, kunde du se dina tappreste m n dra fr n bostad till bostad
och minuti st plundra ut varje hus, varje slott, varje heligt palats
f r att blott l mna kvar vad de ej kunde medf ra och d rf r noggrant f rst rt

och s l mna vart hem, varje lskat familjepalats t sitt de, f r delsens styggelses eld?
Allting hade du noggrant planerat, varenda detalj skulle klaffa perfekt n r du gick in i Ryssland,
men du minst av alla f r m dde att h lla den ringaste ordning.

Allt var utom allas och speciellt utom din egen kontroll.

Och kunde du under ert s llsamma tert g se hur de samma de tappreste
av alla v rldens soldater, de dlaste s nerna av den f r msta nationen i v rlden s sm ningom
uppl stes till kropp och sj l, blevo tr ttare, smutsigare, mera sjuka och svarta och fula
f r var dag som gick, gick och fr s i sin sommarutrustning, slet ut sina torftiga kl der
och var s som nakna, som menl sa barn, n r v r vinter br t fram ver dem?

Och kunde du d h lla t rarna bakom ditt ansiktes h rda och sj lviska mask?

N r de kr p ner i dikena p alla fyra f r att d r f vila och d ,
n r de d ende fl ddes av sina kamrater p deras skamfilade trasiga kl der,
n r de l g p v gen och dog med sitt h r fruset fast i dess dy
och de vriga blott gick f rbi mera d da n levande och l t dem d ,
sj lva stapplande h n emot d den mer likgiltiga f r sig sj lva n f r dem som dog
som de trampade p , med f rfrusna testiklar och lemmar, med kallbrand i fingrar och t r,
med en obotlig dysenteri som blev st ndigt allt v rre, med sextio avf ringar dagligen,
med inget mer kvar att skita n var, som ju blodet var offrat f r kejsaren redan,
n r de l g i tyfus och blott kunde d och i s prek rt tillst nd spr ngfyllde vart sjukhus p v gen,
n r de f r att v rma sig eldade upp varje hus som de m tte p v gen

och utan att f rst taga reda p om n gon bodde d r

eller om kanske d r sov n gra fransm n och landsm n, som ofta var fallet;

n r de i panik tr ngde sig ver bron ver floden Beresina f r att kvickt undkomma

ryska kosackernas eld i sin rygg och den d dsf llan

och d rvid h nsynsl st vr kte varandra i iskalla vattnet

varvid mer n h lften fann en alltf r s ker och anonym d d;

vad var, dle Napoleon, ditt namn och ditt rykte, din titel och ra,

din glans och din storhet, ditt f f nga kejsarskap d mera v rt?

Vad var all din heroiska idealism emot detta?

Vad hade d mera din revolution som du f rde till seger och ra

d mera f r kraft och moraliskt och etiskt ber ttigande,

n r i ditt namn och dess namn en halv miljon man dog den mest rel sa och pl gsamma d d?

Du har segrat f r g ves, Napoleon. Ditt livsverk, ditt triumft g av segrar,
din liberalism och din lagstiftning, allt gott du gjort r med ens helt tillintetgjort i och med detta.

Ty allt vad du str vat och levat f r, alla de goda id er du alltid har representerat

kan aldrig uppva f rlusten av dessa mer n hundratusentals m n

som endast du i ditt vanvett med vilje har offrat f r ingenting.

G hem och l gg dig och dra ver dig n got gammalt.

F rsvinn ifr n v rlden och fr n politiken, ty du har gjort bort dig

l ngt mera n vad n gon annan har gjort i historien.

Du gr vde din egen politiska grav s som f ltherre redan

n r du i Paris med kanoner sk t skarpt mot en folkmassa

f r att, som du sade, s f av m nskorna som m jligt skulle bli d dade."

Denna dikt skrev kejsar Alexander själv ett antal år efter att han besegrat Napoleon. Jag har naturligtvis omtolkat den till svenska, då den i sin ryska språkform knappast ens längre är läslig på ryska. (Flera bokstäver har ju sedan dess avskaffats, till exempel den praktiska för både latinskt och grekiskt alfabet gemensamma bokstaven I.) Han skrev den på höjden av sin makt, då han framstod för Europa som Napoleons besegrare och den Heliga Alliansens instiftare. Men sanningen är att i och med Napoleons undergång i

Ryssland var även kejsar Alexanders bana ändad, vilket bekräftas av innehållet i denna dikt.

Ty kejsar Alexander var en stor beundrare av Napoleon. Han berusades som alla andra vettiga personer av den franska revolutionens enastående frihetspathos och åstundade själv att införa liknande allmänmänskliga reformer i Ryssland. Men i och med Napoleons fall var frihetens entusiasms eldfackla släckt, och kejsar Alexanders heliga allians var ingenting annat än frihetens gravsättning i hela Europas kontinent. I och med Ludvig XVIII:s återkomst och etablering strök man ett streck över hela den franska revolutionen som om den aldrig hade ägt rum, och kejsar Alexander såg efter 1812 aldrig mer någon anledning till att genomföra en enda reform i Ryssland.

Dock fanns det de i Ryssland i vilkas hjärtan glöden aldrig slocknade, och det varmaste av dessa hjärtan var Alexander Pusjkin. Det fanns ett hemligt sällskap i Ryssland som hade som mål att arrestera tsaren, upphäva livegenskapen, införa tryckfrihet och offentliga rättegångar samt en parlamentarisk demokrati. Tsaren visste om denna rörelse, hans spioner iakttog och rapporterade varje steg som togs av varje medlem, och tsaren visste även när denna rörelse ämnade slå till. Men han ingrep aldrig, ty han sympatiserade med dem. "Samma drömmar som de har hade jag själv innan jag blev tsar," sade han, och han kunde inte kröka ett hår på något av deras huvuden.

Han visste när de ämnade slå till och såg till att han själv försvann i lämplig tid innan dess.

Det har diskuterats i det oändliga vad som egentligen försiggick under tsarens besök i Taganrog i november 1825, varför han egentligen alls reste dit, varför hans sjukdom och död utspelades bakom lyckta dörrar och varför tronföljdsfrågan gjordes till ett mysterium som förvirrade hela Ryssland. Och vem var den sällsamme vagabonden Fjodor Kusmitj, som liknade den avlidne tsaren som ett bär och som dessutom talade med aristokrataccent som han bara kunde ha lärt sig i Sankt Petersburg?

Jag träffade aldrig tsar Alexander den första, men jag träffade eremiten Fjodor Kusmitj långt senare i Sibirien, och det var han som gav mig denna dikt.

"Denna dikt," sade han, "författade tsaren i sitt livs svåraste stund, när han upplevde hur Europas ledarskap fräntogs den store Napoleon och i stället lades på hans egna skuldror. Detta ok krossade honom. Han vägrade att acceptera det ansvaret i egenskap av enväldig kejsare då han egentligen i princip var emot enväldet. Hans tragedi var, att Napoleons undergång lämnade åt honom ett arv och ett ansvar som han som människa inte kunde sköta, som Ryssland såsom nation måste misslyckas i att förvalta, och som måste för hans egen del och för Rysslands del leda till och sluta med samma moralbankrutt och totala kaos som Napoleon mötte 1812. Tsaren kunde inte reformera Ryssland, ty han var för svag och Ryssland var för omoget. Därför resignerade han och gick hellre under än att han vidtog någon åtgärd mot de galna dekabristerna, som med våld ville genomföra en rysk revolution."

"Träffade ni tsaren?" frågade jag honom.

"Ja, jag träffade honom i Taganrog månaden innan han dog."

"Det finns de som tror att ni är den före detta tsaren Alexander den första."

"Jag vet. Det var därför den nuvarande tsaren besökte mig. Men ingen skall någonsin få veta sanningen. Ni ska lika litet bli klokare på frågan om jag var den stackars tsaren eller inte av ert besök här som han blev det. Tsaren gick under i sitt moraliska politiska dilemma. Vem jag är spelar därmed ingen roll."

Närmare honom kom jag inte. Även jag fick lämna den gamle helige Fjodor Kusmitj i Tomsk mera mystifierad om vem han egentligen var än när jag hade kommit dit.

Anmärkningsvärda filmer

"Gökboet" är en film som man inte kan uthärda att se alltför många gånger, men någon gång kan det vara värt att se om den. Boken "*One flew over the cuckoo's nest*" av Ken Kesey kom ut 1962 och blev epokgörande genom sin fräna samhällskritik riktad direkt mot Amerikas auktoritära vårdssystem, där en ansvarslös remis kunde vara mera fatal än en definitiv dödsdom genom remissens mera långtgående konsekvenser av en mera utdragen men desto säkrare och kvalfullare död. Ken Kesey hörde till de tongivande i beat-generationen (med även Jack Kerouac och Allen Ginsburg) och var initiativtagaren till "*The Merry Pranksters*", ("De glada upptågsmakarna"), en grupp äventyrare som i en psykedeliskt dekorerad buss åkte omkring i hela USA under tre år bara för att filma och prata med folk medan de hängav sig åt alla tänkbara utsvävningar. Därtill är boken mästerligt skriven med en stark dialog, som filmen genom sina begränsningar endast fragmentariskt kunnat tillvarata. Dock har Milos Forman i sin lika epokgörande film varit boken uppmärksamtrogen, och det som filmen återger är exakt hämtat från boken. Den stora skillnaden är, att bokens berättare är indianen, '*Chief Broom*'. Genom boken blir man insatt i indianens föreställningsvärld med hela hans mentalitet och sätt att tänka, vilket helt saknas i filmen, som i stället förtjänstfullt bärs upp av Jack Nicholson och Louise Fletcher som den konsekvent iskallt vänliga syster Ratched (uttalas *rat-shit*) i båda kanske sina karriärers bästa rollgenomföringar. Kort sagt, boken och filmen kompletterar varandra ypperligt.

En annan imponerande rollgestaltning var Jim Carrey som sagospektaklet "*The Grinch*" i en underbar julsatir som i sin sprudlande fantasifullhet slår det mesta av bröderna Grimm och når upp till det bästa av Terry Gilliam. 'Grinchen' är en utböling som mobbats ända sedan han var barn och därför blivit en extrem outsider som bosatt sig på toppen av samhällets soptipp i form av ett berg utanför stan. Han är ett grönlurvigt monster, som mobbades när han redan som 8-åring började få skäggväxt. Det lilla bergssamhällets stora passion är julfirandet, i vilket man går till alla tänkbara överdrifter, medan just julen är det värsta Grinchen vet. En liten flicka i byn lyckas dock få Grinchen, den maximala misantropen, utnämnd till "årets festpåhejare", samhällets högsta äretitel, fastän ju Grinchen om något är precis raka motsatsen. Detta ger dock Grinchen möjlighet till att sabotera julen ordentligt för hela samhället, vilket han gör med besked och njuter av det. Detta är filmens mest intressanta scener, då hela julen drives med in absurdum i en fullständigt hysterisk komedi utan gränser. Naturligtvis, som i alla julsagor, slutar dock allting lyckligt.

Betydligt allvarligare var filmatiseringen av John le Carrés roman "*The Constant Gardener*" ("Den ihärdige trädgårdsmästaren") om multinationella läkemedelsföretags hänsynslösa användning av aningslösa patienter som försökskaniner. Dramat utspelar sig i Kenya, Afrika, där Ralph Fiennes, alltid lika intressant, är diplomaten vars hustru snokar i de medicinska skumraskaffärerna och blir mördad. Efter hennes död fortsätter Ralph snokandet, blir av med sitt diplomatpass, isoleras hemma i London men fortsätter snoka ändå fastän han mycket väl vet att det bara kan sluta på ett sätt.

Filmerna är regisserade av Fernando Meirelles, (brasilianare som fyllde 50 år i november, vilket vi missade,) som väckte världens uppmärksamhet genom sin förra film "Guds stad" om slummen i Rio de Janeiro och dess barngangstergång, en intill outhärdlighet våldsamt upprörande film. "*The Constant Gardener*" är mera dämpad men kanske just därför desto starkare genom sin ändå konsekvent genomförda dokumentära prägel. I början av filmen förekommer ett lokalt scenframförande av en svart komedi över ämnet HIV, aktörerna är Kenyaner som själva driver med ämnet Afrikas värsta hemsökelse genom tiderna, som om det inte alls var allvarligt, och det anslår tonen för hela filmen. Det är inte HIV som läkemedelsföretagen i filmen utnyttjar för främjandet av sina mediciner, men det är omöjligt för publiken att inte göra den kopplingen till verkligheten.

En annan minnesvärd film av nästan dokumentär prägel var den brittiska "Hemligheter och lögn" om fullständigt enkla människor i östra London. En negress får för sig att hon ska leta upp sin naturliga moder, som visar sig ha varit ingen mindre än Brenda Behyn, som spelar en medelålders (vit) fattig enkel ensamstående moder med dotter i den besvärligaste halv vuxna åldern. Den naturliga modern och den färgade dottern har alltså aldrig sett varandra när dottern söker upp sina dagars upphov. Modern har nog vetat om dottern men ej känts vid henne, och när hon får se sin färgade dotter, som hon fått som sextonåring, smälter modershjärtat direkt och fullkomligt. Det är Brenda Behyns makalösa tolkning av modersrollen som är denna films sensation, då hon gör det så överväldigande övertygande. Naturligtvis blir mycket svårsmälta portioner för denna familj, när halvsystemen ställs inför en äldre färgad halvsystem som hon aldrig fått veta något om, när Brendas bror tvingas bekänna och konfrontera sin barnlöshet, och så vidare, men allt är fullkomligt bedårande i sin underbara enkelhet och naturlighet. Mera realistiskt kan det knappast bli.

För att gå till rena rama motsatsen kan man inte se "*Finding Neverland*" utan kommentarer. Johnny Depp gör rollen av författaren James Barrie, som skrev "*Peter Pan*" 1903, i en kanske mer levande rolltolkning än i någon av sina många tidigare och alltigenom förträffliga filmer, väl sekunderad av Kate Winslet som änkan och modern till de fyra pojkar, vars lekar och fantasi inspirerar Barrie till pjäsen om landet Ingenstans, och av Julie Christie som deras ampra mormor. Det mest värdefulla med filmen är att den faktiskt skildrar en verklighet – dess redogörelse för hur "*Peter Pan*" kom till är helt autentisk. Till detta kommer den avancerade kryddningen av barnens och Barries fantasier, som höjer hela filmen till en fantastisk nivå och ger den dess mycket tänkvärda innehåll, nämligen hur viktigt det är att ta den osynliga verkligheten på allvar och att tro på den även fast den inte syns. Tillsammans med barnen upptäcker Barrie en öververklighet som de aldrig kunnat drömma om, och Kate Winslets tragiska bortgång i lungtuberkulos förhöjer vikten av denna upptäckt. Även Dustin Hoffman medverkar i en makalös rolltolkning av den skeptiske teaterdirektören som tillåter vad som helst fast han inte tror på det. Nästan hela filmen utspelar sig i klassisk Londonsk teatermiljö med gränslandet mellan fantasi och verklighet ständigt närvarande.

Mer av en spekulering i verkligheten bortom denna var "*Dave*" (1993) med Kevin Kline i huvudrollen som en *stand-in* för presidenten när denne drabbas av stroke. Sigourney Weaver spelar presidentskan med den äran i en fabel som är mycket tänkvärd särskilt i dessa tider av en betänklig administration i Washington. Då presidenten förblir i grönsakstillstånd nödgas Kevin Kline fortsätta rollspelet, som utmynnar i ett avslöjande av presidentens korruption. Kevin Kline, en enkel arbetsförmedlare från gatan, visar sig fatta bättre än någon president vad presidentskapet handlar om och hinner ge nationen en lektion om detta innan han måste försvinna. De flesta kritiska filmer mot det Vita Huset brukar vara mörka och negativa eller bittert satiriska, men denna är faktiskt positiv och konstruktiv, en tankeväckande komedi om den högsta makten som angår alla.

En dokumentärfilm om Frank Sinatra avslöjade honom som blint beroende av maffian under hela sin karriär – han kom från samma by på Sicilien som Lucky Luciano vars förbundsbroder han var så länge denne levde. Jag har aldrig hört till Frank Sinatras beundrare om dock hans strålande insatser som skådespelare i främst "Härifrån till evigheten" och "Mannen med den gyllene armen" alltid måste framhållas.

Mera intressant var då dokumentären om Georg Klein, den judiske flyktingen från Budapest 1944 som blev en av Sveriges och världens främsta cancerläkare, vars sex böcker måste framhållas som läsvärda för alla i alla tider, främst "Den sjunde djävulen" och "Pietà". Som anspråkslös, trevlig, kultiverad och ytterst jordnära realfilosof och kulturhumanist framstår han som den raka motsatsen till en sådan extremt dubbelmoralisk gangster som Frank Sinatra.

Så har vi fått en del insändare angående Martin Scorseses film om Bob Dylan, vilket resulterat i en liten debatt:

"I senaste Fritänkaren står att Allen Ginsburg fortfarande lever. Vad menar du, dog han inte 1997?"

- Det är möjligt att du har rätt. I Scorseses dokumentärfilm framstår han som levande, men det kan ha varit en äldre intervju. Det framgick inte klart.

"I samma artikel kan man läsa att Bob Dylan besökte Woody Guthrie bara en gång på ett mentalsjukhus. Jag har bestämt för mig att han besökte honom flera gånger, och det var inte på ett mentalsjukhus, i alla fall var inte Woody Guthrie mentalsjuk."

- I Scorseses dokumentärfilm besöker Dylan Guthrie bara en gång, och då är Guthrie på ett mentalsjukhus. Det är möjligt att Dylan besökte honom tidigare innan han kom på sjukhus, men det framgick i så fall inte ur filmen.

Min artikel stödjer sig bara på de intryck filmen gav och har inte kontrollerats närmare. Tydligt har Scorsese slarvat eller i alla fall "tillrättalagt" sitt material.

En annan insändare:

"Har fått råd med en egen TV (med utländska kanaler) för första gången på 5 år. Såg därför en dokumentär på Discovery om Bob Dylan, där han hyllades som vår tids *Shakespeare* och påstods t o m ha nominerats för *Nobelpris*! Kan det ha varit den filmen som du recenserat i Fritänkaren? Som om det inte var illa nog att han även utsågs till Polarprisvinnare för inte så länge sedan! Detta underliga pris som varje år ställer musiker som *M. Rostropovich* och *Bob Dylan* på samma konserthuspodium, erhållandes samma prestigepris i kultur ur Kungens hand. Därför blir mitt tips inför kommande Polarpris (2006): Mick Jagger och Birgit Nilsson..."

Varför är alla dokumentärer om kända musiker alltid en enda lång och ensidig propaganda-hyllning? Som om kändisskap i sig självt är en garant för konstnärlig integritet eller att publiken (marknadskrafterna) alltid skulle prioritera hållbara sanningar och kvalitet! Hur många av alla dessa superkändisar har egentligen inte bara sålt "varm korv" för att med denna snabbmat *tillfälligt* stilla ungdomars omätliga sökande efter mening med livet eller behov av flykt därifrån? Och när jag ändå är i gång så minns jag också hur en mycket känd musiksribent i en stor svensk dagstidning en gång försökte upphöja *Allan Pettersson* till vår tids *Beethoven*, då han *möjligen* i bästa fall skulle kunna utses till Shostakovich efterträdare i Sverige. Dvs en deprimerad, möjligtvis kunnig hantverkare, utan något viktigt i upplevelseväg att *ge publiken* eller att bevara för framtiden...

Efter 30-40 år rullar så "andra vägen" in, vars huvudsakliga substans består av nostalgi hos 60- och 70tals-folket. Det är inte här frågan om att kyligt och högmodigt analysera bort och beröva människor nostalgiska känslor. Jag har också själv sådana känslor, men oroas av att dessa känslor hos majoriteten av publiken, så lätt triggas av "ospecificerad snabbmat", konstnärligt sett. Även jag begriper att det måste få finnas "ytligheter" och förgängligheter på alla plan. Detta är inte huvudproblemet. *Men*, varför ska media alltid upphöja dagsländor till *ikoner*? Med vilken rätt gör de detta? Att media för syns skull, själva avfärdar en massa *wannabees* som varandes dagsländor, förändrar inte saken...

Är det inte typiskt att just de, som hade högre konstnärlig nivå än Bob Dylan, (Joan Baez m.fl.) totalt lyser med sin frånvaro i de "stora" mediesammanhangen? Är inte detta en bekräftelse på att många av de som skriver och producerar alla böcker och dokumentärfilmer, är bra på att just skriva, producera och marknadsföra, men egentligen usla på att bedöma *nivån* på musiken eller konsten..."

"En kammarmusiker"

Låt oss här nu inflika vår sedvanliga utkorelse av det gångna årets bästa filmer – kanske vår bedömning därav kan ses som något av ett alternativ mot partiska filmkritikers upphøjelse av nonsens- och våldsfilm till ikoner medan kvalitetsfilmer lätt blir förbisedda....

Jean Pierre Jeunet har ständigt på nytt tagit sin publik med överraskning. Det började med "Delikatessen", en formidabel surrealistisk kompot av kosmiskt komiska dimensioner, som följdes av den mer läskiga "De förlorade barnens ö" i ett futuristiskt sagolandskap av härresande ingredienser, varpå "Amelie från Montmartre" tog oss alla med storm i sin betagande komedi, som i år följdes av "En lång förlovning", kanske den bästa film om det första världskriget som har gjorts. Vi ger honom årets femte plats tillsammans med den charmfulla antikvariatsfabeln på ungerska, polska, engelska och jiddisch, Diana Groos "Miraklet i Krakow".

Kay Pollak tog sin publik med storm och åstadkom vad han ville, när hans film "Såsom i himmelen" väckte allas känslor till bestående liv vare sig det var mot honom eller för honom. I Sverige är det svårt att visa känslor och ännu svårare att få folk att visa känslor, vilket dock Kay Pollak gick i land med genom sin bedärande film, som för många faktiskt blev årets bästa.

På tredje plats måste vi placera den ytterst välgjorda "The Constant Gardener", som väl fortfarande går på repertoaren, Fernando Meirelles mästerverk om I-världens relation med U-världen och modiga individer som struntar i döden om de bara på något sätt kan gå till rätta med himmelsskriande korrupta missförhållanden....

På andra plats hamnar "Visiting Neverland", den djupt gripande sannhistorien om bakgrunden till James Barries "Peter Pan", en av världslitteraturens gladaste och mest spirituella barnböcker, som föddes genom författarens engagemang i en familj som förföljdes av döden – maken dog efter att ha givit sin älskade hustru fyra söner, varpå hustrun-änkan dog även hon av lungtuberkulos. Filmens miljöskildring är något av det underbaraste som återgivits på film på många år.

Många lär bli förvånade över vårt utkorande av förstaprisvinnaren till ingen mindre än – "Hotell Ruanda", den skakande verklighetsskildringen av en hotellvärd som mitt i pågående folkmord vågar upplåta sitt hotell åt sådana som bara har döden att vänta sig utanför det. Utan dramatisering eller sentimentalitet och pathos återges dramat i lika konsekvent dokumentär stramhet som utmärkt Fernando Mereilles mästerverk. Om inte "Neverland" kommit emellan hade årets båda mest upprörande afrikanska filmer beretts plats på de två översta prispallarna.

Puccini som psykolog

Detta är nästan det intressantaste med Puccinis insats i musikens värld. Han slår igenom med operan "Manon Lescaut", som är en helt konventionell 'grande opera' med alla erforderliga operamässiga överdrifter, som det skall vara, men där saknas ännu den inlevelseförmåga i karaktärerna, som är ett så frappant genidrag i "La Bohème", som skiljer sig från alla tidigare operor genom att vara så personlig. Varenda karaktär är utmejslad till en levande personlighet som var och en i olika scener får dominera hela operan. Det är en sensationellt polyfon opera, där i den andra akten ett helt gatuliv med stöj och stök får framträda i toner och där till och med en gatuförsäljare och en liten pojke får framträda som solister. Musettes gräl med sin toffelhjärte blandas med bohemernas krogmiddag som blandas med gatularmets kaos och hysteriska mödrar som jagar sina vilsekomna barn i en oändligt myllrande scen vars oordning inte upphör förrän en militärparad sätter stopp för det hela. Samtidigt är musiken starkt koncentrerad och fullkomligt betagande i sin överväldigande melodirikedom. Puccini får fram liv ur detta kaotiska bohemliv som helt saknas i Henri Murgers litterära förlaga, där huvudpersonerna nästan genomgående

framstår som osympatiska bedragare och cyniska egoister helt utan den värme som Puccini besjalar hela sin opera med och som alltid fått alla publikers hjärtan att smälta.

I sin nästa opera söker sig Puccini till mänskliga domäner av motsatt slag. Tosca är en firad operadiva, hennes älskare är en hjälte, och polismästaren Scarpia är en maktmänniska. Det är han som är den intressantaste karaktären genom sin okontrollerbara passion, då hela operan handlar om passioner som drivs till sina yttersta gränser. Alla älskar Tosca, men Tosca älskar hjälten Cavaradossi, som beskyddar rebeller mot Napoleons polisstat. Scarpia förföljer dessa rebeller med obevekligt nit och grymhet och fångar därför Cavaradossi och torterar honom för att få honom att avslöja sina vänner, vilket han naturligtvis hellre dör än gör. För att rädda honom säljer hon sin kropp till Scarpia, som åtrår henne med en självförtärande passion, men när han skall ta henne mördar hon honom. Scarpia har lovat att Cavaradossi skall fusiljas med lösa skott, så att hon kan ta hand om honom efter arkebuseringen, men när denna äger rumt visar det sig att Scarpia lurat henne och att skotten i alla fall var äkta. Poliserna kommer jagande upp ur fängelset efter polismörderskan, och då störtar sig Tosca utför fästningsterassen och slår ihjäl sig. Musiken håller genomgående jämna steg med varje stegring av detta intensiva passionsdrama i hisnande lyriska höjdpunkter i kärleksscenerna, i Scarpias magnifika final i första aktens katedralscen i en oöverträffad exposé av katolsk dubbelmoral, i andra aktens dramatiska uppgörelser ackompanjerade av ständigt mer suggestiva melodier, och i den tredje aktens fångelsescener med Cavaradossi framförande den kanske finaste operaaria som någonsin komponerats, "Sången till livet", "*E lucevan le stelle*". I denna opera går Puccini djupare in i karaktärerna än i "*La Bohème*" och uppförstör dem till titanisk omfattning för att låta dem alla tre gå under i en romersk tragedi utan motstycke.

I den följande operan går Puccini ännu ett steg längre i kanske sitt djärvaste experiment, nämligen att djupdyka i den japanska mentaliteten som något helt väsensfrämmande för den europeiska världen. Knölen Pinkerton är västerlänning, en sjöofficer som kommer till Japan och där gifter sig med en femtonårig blivande geisha för skojs skull för att inte ha för tråkigt under sitt tillfälliga uppehåll i Nagasaki. Han älskar henne verkligen även fast han vet att det bara är för en flyktig kick och anar inte att geishan tar hans kärlek på allvar, som om den möjligheten var utesluten ur hans verklighet. Han sticker, och madame Butterfly, som geishan kallas, lämnas ensam med sin trohet för livet till en amerikansk ärkeknöl medan hon blir förkastad och lyst i bann av sin familj som vanärad. När Pinkerton kommer tillbaka efter några år har han en amerikansk hustru med sig och ställs förbluffad inför det pinsamma att hans geisha förblivit honom trogen och har fött och uppfostrat hans son. Han står inte ut utan flyr fältet, medan madame Butterfly, hellre än att leva i vanäran av att ha älskat en man som gift om sig, begär harakiri.

Allting i denna opera är aktningsvärt. Inte bara är detta Puccinis mest mästerliga och betagande musik, som här är mera genomarbetad än i något annat av hans verk, den första aktens lyriska kärleksfinal är fullt jämförbar med "Tristan och Isolde" om den inte överträffar den, men framför allt har Puccini här gått in i den asiatiska mentaliteten på ett sätt och ett djup som aldrig tidigare ens försökts i den västerländska musiken. Den asiatiska ödmjukheten och fromheten, naturliga ömheten och undfallenheten, medmänskligheten och innerligheten, allt detta ingjutes i karaktären madame Butterfly och får henne att framstå som kanske hela operalitteraturens märkligaste och mest betagande kvinnofigur. Som geisha är hon uppfostrad till att vara mannen till lags i allt, och när hon en gång givit sin trohet är det hennes livs plikt att leva för den, vilket hon gör intill den yttersta konsekvensen, medan hela västerlandet med dess mondäna översittare lämnas med neddragna byxor och skägget i brevlådan.

I sin nästa opera går Puccini till den motsatta ytterligheten. "Flickan från Vilda Västern" är en skjutglad komedi om druckna skälmar utan en enda seriös roll. De skralar och dricker, hejar och tjoar, sjunger hejsan-svejsan-körer och håller på för det vildaste genom hela operan vare sig de hänger vid baren, spelar poker eller jagar och hänger folk.

En indian finns med, som mest är en parodi på en sådan, medan den enda kvinnan är bartender och räddar hjälten, som är en skurk. Sheriffen, som skall vara den enda hederlige, är ett pekoralt fån, medan musiken har roligt hela tiden med smäktande arior, ständiga dramatiska klimaxer och en vindmaskin som med sin storm dominerar hela andra akten. Kort sagt, här ägnade sig Puccini mest bara åt att ha roligt och gjorde det bästa av saken.

Så har vi det sista problemet. I den sista operan, som bygger på en 1700-tals sagokomedi av Carlo Gozzi om Kina, som självaste Friedrich von Schiller fann det värt att översätta och bearbeta, och som H.C.Andersen travesterade i kanske sin bästa saga "Reskamraten", låter en grym prinsessa avrätta alla sina friare efter att de gått bet på att lösa hennes tre omöjliga gåtor. En av friarna är den landsflyktige prinsen Kalaf från Centralasien, som i Peking finner sin detroniserade far, som räddats undan alla politiska kataklysmor av slavinnan Liú, som i hemlighet älskar Kalaf för att han en gång lett mot henne. Han har ingen aning om att hon älskar honom då han är helt absorberad av sin absurda kärlek till den grymma prinsessan. Ingen har någonsin kunnat begripa vad någon friare kunnat finna för attraktivt hos en sådan, som till och med låter uppsätta sina avrättade friares huvuden på pålar på stadsmuren till allmänt beskådande. Man har försökt få det till att vad friarna åstundat har varit hennes pengar och ställning, (hon är ju faktiskt enda dottern till en gammal döende kejsare,) men det framgår inte ur handlingen.

Slavinnan Liú finns inte i förlagan, utan det är en karaktär som Puccini hittat på alldeles själv, och hon framstår faktiskt som den enda intressanta. Kejsaren är en slocknande mumie, prinsessan är en Andersensk Snödrottning vars grymhet ingenting kan ursäktas, prins Kalaf är en stolle, och endast hans far emiren står på nästan samma mänskliga plan som Liú.

Prins Kalaf lyckas lösa prinsessans tre gåtor, men hon vill ändå inte ha honom och bryter därmed mot sina egna regler. Han vill inte ha henne mot hennes vilja och ger henne därför en chans: om hon kan gissa en enda gåta, som han förelägger henne, är hon fri. Han ber henne gissa hans identitet. Hon griper om chansen som efter ett halmstrå i översvämningen och skyr inga medel. Hennes ministrar har luskat ut att Liú känner honom, alltså fångas Liú och torteras för att hon skall avslöja hans namn. Hon vägrar och utstår hellre vilket lidande som helst, i en stor slutscen demonstrerar hon hur överlägsen hennes ödmjuka kärlek är all den grymma prinsessans skönhet och makt och, för att understryka och bevisa detta, tar inför hela allmänheten sitt eget liv. Hennes slutaria klingar vidare i en utdragen sorgmarsch utan ände, som är som ett helt Requiem – och efter dess avslutande avled kompositören.

Sedan dess har man brytt sina hjärnor med hur han egentligen tänkte sig fortsättningen. Det påklustrade slutet på operan, som fullbordades av lärjungen Franco Alfano, är inte övertygande, det tillför ingenting nytt och ingen tillfredsställande lösning, och Toscanini vägrade vid premiären 1926 att dirigera en takt vidare än där Puccini lagt ner pennan. I Puccinis oavslutade skick utmynnar operan i en tidlös frågeställning, som aldrig kommer att kunna besvaras men alltid kommer att hållas levande. Frågeställningen är utmanande: "Vad har makten för rätt över kärleken?" Svaret är givet: naturligtvis ingen alls. Då kommer den verkliga frågan: "Varför hålls alltid kärleken rättslös inför makten?"

Liksom i "Madame Butterfly" har Puccini här gjort en djupdykning i den asiatiska mentaliteten, den här gången med enbart asiatiska karaktärer, och sökt sig till själva hjärtat av Asien, det imperialistiska Kinas huvudstad med dess enorma belastning av förtryck över miljarder genom tiderna. Prinsessan Turandot gestaltar det helt känslolösa kallt cyniska förtrycket, medan Liú gestaltar den evigt lidande förtryckta lilla människan, vars kärlek dock kan vara större än hela världen. Prins Kalaf friar till makten och härligheten och gör sig därmed blind och går miste om det enda värdefulla: den äkta kärleken.

Vad som gör operan så oförglömlig även i sitt ofullbordade skick är den lilla Liús personlighet och de magnifika körerna, särskilt i första akten, där hela det förtryckta folket

(kören består av coolies) ges en överväldigande musikalisk talan. Och just för att Liús öppna fråga till världen, mänskligheten och tidlösheten alltid kommer att förbli aktuell bör egentligen operan aldrig (vilket även Toscanini menade) framföras bortom den punkt där det frågetecknet ställdes. Det var också kompositörens egen uttryckliga önskan strax före sin död.

Kalender, januari 2006.

5	Alfred Brendel 75 år. Robert Duvall 75 år. Diane Keaton 60 år.
6	Lufthansa fyller 80 år.
8	200 år sedan Godahoppsudden blev brittisk.
9	Susannah York 65 år. Joan Baez 65 år.
11	60 år sedan Albanien blev republik efter avsättningen av kung Zog.
12	John Singer Sargent 150 år. Jack London (John Griffith) 130 år.
14	Faye Dunaway 65 år.
15	Irland fyller 90 år som fri nation.
16	Diana Wynyard 100 år.
17	Benjamin Franklin 300 år.
19	Dolly Parton 60 år.
21	Placido Domingo 65 år.
27	Wolfgang Amadeus Mozart 250 år.
28	Alan Alda 70 år.
30	Gene Hackman 75 år.

Den besynnerliga bombresan, del 17 : Diverse problem.

Natten före min återresa till Verona från Rom fick jag knappt en blund i ögonen. Vädret hade varit i högsta grad instabilt, och när morgontåget förde mig genom Italiens vackraste landskap, som ömsom log och glänste i grönskande frodighet i vårsolen och ömsom insveptes i regndimor, via Arezzo och Florens och genom de snötäckt Apenninerna till Bologna, blev temperaturen ständigt kallare. Det var sol i Verona men överhängande hotfull åska i norr över bergen, så det var ingalunda varmt. Rom hade varit 10-16 grader, och Verona var säkert fem grader kallare. Luften var frisk men kall.

Bombhotet låg fortfarande i luften. På tåget kontrollerade poliser alla resenärer som såg skumma ut. Jag var en av dem. Lyckligtvis hade jag passet på mig. Med desto större noggrannhet skrev polisen upp alla mina data med passnummer och födelsenummer. Ingenting lämnades åt slumpen.

Panella var i farten igen, den gamle vänsterparlamentsledamoten, som alltid då och då sätter sig i centrum för hela Italiens uppmärksamhet med att genomföra hungerstrejker som demonstration för absurda krav. Senast var det för att tvinga regeringen att legalisera kvinnliga präster och homosexuella äktenskap. Det gick inte ens en vänsterregering med på. Nu var det för att propagera för frigivningen av två medlemmar av de röda brigaderna, som suttit i fängelse i 25 år efter mordet på Aldo Moro. Båda var professionella mördare. Presidenten gick Panella till mötes på så sätt, att han framhöll för Panella att de båda mördarna visst skulle kunna benådas, om de bara själva bad om det. Problemet är att de är för stolta för att be om det. Följaktligen fortsätter de att sitta inne trots Panellas hungerstrejk. Till saken hör, att Panella normalt väger 120 kilo, han är ett

mastodontiskt matvrak, så han behöver faktiskt banta med jämna mellanrum. Det passar då honom att kombinera sina nödvändiga bantningskurer med politiska hungerstrejker, varmed han inte bara väcker hela Italiens uppmärksamhet utan dessutom gottar sig i att få odla sin fäfänga prestige. Det är nog bara i Italien man kan göra ett sådant pajaseri av politiken.

Vädret blev ännu värre. På långfredagsmorgonen regnade det, och när jag for ut med Alberto för en lunch i Grezzano var bergen helt täckta av snö. Våren hade återigen försenats.

Vi var förunderligt överens om det mesta. Inte heller han var nöjd med Berlusconis regering men röstade ändå konsekvent på Fini, som framstår som Italiens enda seriösa politiker och som håller sig aktningsvärt väl informerad. Han framstår mer och mer som den naturliga efterträdaren till Giulio Andreotti, italiensk politikens gamle Nestor, som fortfarande är aktiv vid 84 år och som nästan ensam klarat sig genom alla korruptionsprocesser, för vilka 90% av alla politiker i *Democrazia Cristiana* fallit offer. Alberto medgav att Eurorevolutionen genom att fördubbla alla utgifter även har fördubblat Italiens fattigdom. För länder som Italien, Spanien, Portugal och Grekland är Eurorevolutionen en social katastrof utan motstycke. Annie levde gott i Italien på 70,000 kronor om året netto före Euron men lever nu under existensminimum, och ungefär hälften av alla italienare delar hennes öde. Medelklassen har blivit den nya fattigdomen, och Berlusconi gör ingenting åt saken utan tycks bara vilja förvärra den. Efter att ha hört åtskilliga debatter i Rom med den nuvarande finansministern, Massimo d'Alema och Rutelli måste jag dock hålla med Alberto om att alla alternativ till Berlusconi-Fini-regeringen framstår som ännu sämre. Vi kunde bara försöka göra det bästa av saken och för övrigt resignera. Alberto gav mig rätt i att länder som Storbritannien, Danmark och Sverige, som avstått från Euron, hade det bättre.

Ett annat monstruöst problem i Italien är trafikdöden. Det dör en italienare i trafiken varje 78-e sekund, och var 26-e sekund skadas någon i trafiken, det är 1,200,000 om året eller 2% av befolkningen. Detta är ett problem som ingen kan lösa. I Italien får man köra på 0,2 promille, det är ett glas vin eller en öl, men orsaken till de flesta trafikolyckorna är att ingen håller någon fartbegränsning.

Ett annat problem har Italien gemensamt med hela Europa. Susans man ligger på långvården och är reducerad till ett nummer. Hon besöker honom dagligen och är chockerad av hur sjukvården har försämrats och avhumaniserats, när det borde vara tvärtom. Cristina bekräftade denna utveckling genom sina erfarenheter av Paris, och problemet tycks vara det samma överallt. Har man oturen att tvingas söka vård förlorar man mer eller mindre sitt människovärde, som om all sjukvårds sensmoral var, att om du blir sjuk och tvingas söka hjälp, så skyll dig själv. Det verkar vara ett mindre ont att dö fri än att utsätta sig för myndigheternas omänskliga sjukvårdspolitik.

Susan såg som enda räddning från denna utveckling vara invandringen från Asien och speciellt från buddhistiska länder, till exempel Ceylon, där empatin fortfarande gäller och utgör en självklarhet för all vårdpersonal. Susan menade att buddhistiska läkare har väldigt mycket att lära sådana västerländska läkare som mest är teknologiskt inriktade. Medmänsklighet är ofta bättre för patienterna än teknologi.

Achille belyste muslimernas terrorpolitik. Bombattentatet i Madrid strax före valet var i högsta grad genomfört med beräkning, och muslimerna nådde sitt mål: regimskifte med omedelbart beslut att återkalla alla spanska trupper från Irak. Även därför terroriseras japaner, koreaner och italienare i Irak, helt neutrala och oskyldiga deltagare, som genom terror nödgas tvinga sina västländer att ifrågasätta sin närvaro i Irak och helst återkalla sina trupper därifrån. Utpressning genom terror är muslimernas medel, som är ett medel man aldrig borde ge efter för utan hellre och snarare borde sätta hårt mot hårt mot som något oacceptabelt. Annars måste det ju bara bli värre. För varje uns som man ger efter för terroristerna måste de ju bara grabba åt sig mera.

För en utomstående måste dock det största italienska problemet synas vara det betänkliga faktum att Berlusconi, statsminister och en av världens rikaste män, äger alla statliga TV-kanaler, som han följaktligen kan rikriktiga och manipulera som han vill. Alla tre domineras av billig ytlig reklam stup i kvarten jämsides med fjantiga underhållningsprogram non-stop med koncentration på lotterier och unga dansande lättklädda flickor. Detta är det mest nedsättande av allt för Italien idag, för hela dess folk och hela dess anrika kultur. Det borde vara förbjudet för en premiärminister att äga statliga TV-kanaler, och alla statliga TV-kanaler borde vara helt neutrala och fria från reklam. Sverige är därvidlag ett klart föregångsland för resten av världen.

(I nästa nummer : *Vårfiaskot.*)

Dröjsmålsresan, del 7 : Mera om påven.

Mina och Ringos diskussioner om påven hade inletts redan genom e-post. Vi var helt överens om allt. Påvens största merit låg i hans ansträngning att bringa försoning åt mänskligheten genom att föra folken närmare varandra och genom att få religionerna att förstå och acceptera varandra. Hans ekumeniska ansträngning att försöka förena kristendom, judendom och islam genom den samma Gud som de faktiskt omfattar alla tre framstår som unik i hela kyrkohistorien. Somliga har varit på samma linje, som Nathan Söderblom och Erasmus av Rotterdam, men ingen gick längre än påven. Han var därmed en universell personlighet, somliga menar att han gick för långt i denna strävan framför allt i sitt fjäskande för islam och hans uppskattning av den muslimska förkastelsen av all födelsekontroll, kontraception och abort, så att han förblindad av sin monoteistiska hybris till och med varnade för buddhismen för att den inte har någon gud (och därför heller ingen rasism eller dogmatik), fastän den buddhistiska och den kristna humanismen gör att dessa båda religioner står varandra närmast i världen. Mycket tyder på att Kristus hämtade mycket från buddhismen, och det kristna klosterväsendet med bland annat tiggarrordnar har bara någon motsvarighet i buddhismen, vars klosterregel upprättades 500 år före Kristus.

Därmed kommer vi till frågan om religionernas legitimitet. Islam har historiskt och moraliskt egentligen ingen legitimitet alls, då den är så ung och omogen och Koranen till 70% bara är en sämre kopia av Gamla och Nya Testamentet. Kristendomen har då någon legitimitet genom sin högre ålder och bättre mognad främst genom sådana som påven Johannes Paulus II:s insatser för ekumenik, tolerans, universalitet och framför allt humanism. Just detta sista poängterades särskilt bland världens ledare av den nya indiska premiärministern, som är sikh. (Sikhernas sekt formades på 1400-talet av en upplyst ledare som försökte sammansmälta det bästa hos islam med det bästa hos hinduismen.) Högst legitimitet bland de monoteistiska religionerna har dock judendomen genom sin höga ålder och sin genom millennierna praktiskt bevisade överlevnadspotens.

Hinduismen har ofta anförts som världens äldsta levande religion och har sin totala legitimitet inte bara därigenom utan även i sin universaltolerans. Det är en ensidigt livsfrämjande och konstruktiv religion, som dock behäftades med sociala brister som resulterade i kastväsendet. Det var främst mot detta som buddhismen reagerade som en god son och framför allt som en filosofisk-praktisk vidareutveckling av hinduismen. Då buddhismen aldrig förkastat hinduismen som religion måste den anses ha samma legitimitet som hinduismen. Mellan hinduism och buddhism har aldrig sådana stridigheter rått som från början förgiftade förståelsen mellan judar, kristna och muslimer och pågår hopplöst ännu idag.

Men lika gammal som och troligen besläktad med hinduismen är shamanismen och dess släkting voodoo, som helt enkelt är respekt, erkännande och dyrkan av själen i allting. Alla religioner uppstod troligen ur den rena animismen eller naturreligionen, och

monoteismen var troligen en reaktion mot dess kaos och en strävan till att omvandla dess kaos till en fast ordning. Detta har dock medfört konflikter med naturens naturliga kaos.

Allt detta är egentligen självklart, egentligen består all visdom av självklarheter, men tyvärr är inte visdomen självklar för alla. Så här skrev Walt Whitman:

Visdom är inte något man lär sig i skolan;
En som innehar visdom kan inte överföra den till en annan;
Visdomen tillhör själen och kan inte bevisas men är bevis för sig själv,
är uppenbar i alla lägen och områden och är alltid tillräcklig,
utgör bevis för verkligheten och odödligheten och fullkomligheten i allt;
Något som förekommer i allting och som framkommer ur Själen.”

(fri översättning av 6 verser ur "*Song of the Open Road*", raderna 8-14.)

Fastän värmen kom tillbaka i tåget efter passerandet av turkiska gränsen blev allt inte varmt då det var extremt kallt utomhus. Det fanns endast två andra sittvagnspassagerare i min vagn, och de låg båda i sin kupé och huttrade i sina filtar. Temperaturen i tåget måste ha gått ner till 10 grader högst. Jag kunde bara lösa problemet med att kura ihop mig, lägga in byxbenen under strumporna och lägga fötterna på värmeledningen, ty det var bara där det var varmt alls.

(I nästa nummer : *Konstantinopel*.)

Regnflykten, del 14 : Invasionen i Likir.

Naturligtvis blev det problem. Vi infann oss vid busstationen klockan 15.15, väl medvetna om att det var den enda dagliga bussen till Likir och att det därför gällde att vara ute i god tid för att alls få plats. När vi kom var bussen redan fullproppad. Det var bara att finna sig i att bli stående i bussen hela vägen (3 timmar).

Emellertid löste det sig, och vi fick alla sittplatser medan folk gradvis klev av under resans gång. Sergio föredrog att sitta på taket och njuta av utsikten därifrån under den hisnande ökentrippen.

De verkliga problemen infann sig när vi kom fram till Likir. Det visade sig att mitt gamla härbärge Norbu redan var fullt, även det nya hotellet var fullt, men några av gästerna var hyggliga nog att flytta samman och upplåta några rum åt oss. Det var bara Sergio och jag då än så länge, men när resten kom, fem stycken till, gjorde vår lilla söta värdinna stora ögon. Där bodde redan på det lilla härbärgets en stor israelisk meditationsgrupp på tretton personer plus fyra fransmän och tre engelsmän, och alla dessa skulle hon koka middag åt. Det var en omöjlig ekvation, men den löste sig. Vi blev alltså 27 personer till middag i det lilla köket, och hon lagade även den underbaraste mat åt oss alla.

Särskilt trevligt hade jag med engelsmännen. Jag hade hört att vitlök skulle vara bra mot höjdsjuka, och jag föreslog dem att inmundiga vitlöks-te efter maten, då vitlök ingick i supén. Det var bara det att den speciella vitlökssåsen också innehöll chili. Den ena engelsmannen anmälde sig som kamikadzepilot och beslöt att pröva mint-te med vitlöksås. Hans reaktion var inte odelat positiv. Han menade, att det hade varit bättre om chilin inte varit med. Därefter blev det min tur att prova detta fantastiska te och fann det så gott, att jag tog två koppar. Engelsmannen fick rätt. Chilinen skulle få förödande effekter, vilket visade sig dagen därpå, då hela tarmsystemet fullständigt rensade sig självt.

Vi gick upp till klostret följande morgon utom Francesco, som vilade sig då han var sjuk och inte fått sömn på tre dagar. Vi bröt sedan upp från Likir halv 10, sju personer stark, och Francesco klarade sig förvånansvärt väl.

Under vägen mötte vi en annan grupp vandrare på fem personer, varav en var tyska och resten israeler. Alla var vi på väg mot Yangthang. De rörde sig långsammare, men de hann upp oss igen i Sumdo, där vi hade gemensamt kaffe kokat på Sergios primuskök, som dock inte gick upp mot Sumdos värdinnas te. Därefter bröt vi upp och lämnade israelerna och tyskan långt bakom oss i bestigningen av passet på närmare 3700 meter. Vi nådde Yangthang halv 2 och hade då tillryggalagt hela vandringen från Likir över två pass på bara 3 timmar (om man undantar den nödvändiga pausen i Sumdo) vilket är anmärkningsvärt för en hel grupp på 7 personer. Dessutom anslöt sig i Sumdo Jochen från Tyskland till vår skara, en ensam trevlig vandrare, som också ville besöka Rizong. Jag hade ju varit där två gånger men var nu för gammal och trött för att orka mig ner dit och tillbaka upp igen samma dag som vandringen från Likir. Jag rådde Jochen att ta det lugnt och ta en hel dag extra på sig ner till Rizong utan bagage och stanna två nätter i Yangthang som bas. Förslaget föll i god jord.

Det fanns två sovrum i hotell Sopok med åtta bäddar, vilket passade oss perfekt. Tyvärr var mitt gamla ställe Norbu stängt, vilket var synd, ty där fanns det bättre svängrum och utsikt, men det var inget att göra. Enda problemet i Sopok i Yangthang för oss var den förfärliga mängden flugor.

Under eftermiddagen träffade Sergio och Silvia den lokala skolläraren, som hade mycket intressant att berätta. Det var en företagsam ung man som arbetat med undervisning i Dharamsala, Madras (Chennai) och andra större orter men sedan kommit tillbaka för att driva sin gamla byskola. Han berättade att turistinvasionen pågått hela sommaren, så att ibland turisterna i Yangthang varit fler än lokalbefolkningen. Invånarantalet i Yangthang var 50, och vid ett tillfälle hade turisterna varit 70. Han visade stolt sin skola och lät sina barn uppträda för oss med dans och sång, sju underbara barn mellan 5 och 11 år, som dansade och sjöng av hjärtans lust.

Han rekommenderade även åt oss en annan by högre upp, vart vi gick och hade en angenäm kopp te. Han visade oss den bästa vägen vidare för morgondagen, och bekantskapen med honom var det bästa i Yangthang.

Mitt lårben strejkade. Något hade slagit slint i låret så fort vi lämnat Likir, så det var omöjligt att stödja sig på låret. Det var särskilt besvärligt att resa sig upp och att vända sig i sängen. Det var troligen någon sorts muskelinflammation. Det var bara att göra det bästa av saken och fortsätta.

Alla de andra var tämligen utslagna av höjdens påfrestningar och sov mest bort hela dagen efter ankomsten. Vädret var dock fortfarande drägligt och kunde inte bli bättre, och i Yangthang sov vi alla relativt gott under natten – 9 timmar minst.

(I nästa nummer : *Uppspliftring i Themisgam.*)

Lycklig resa med komplikationer, del 4: Nya ambitioner.

Det var huvudvärken som var svårast, som nog berodde mest på de outhärliga överansträngningarna ända sedan resans början och som nu kröntes av framkomsten till Kaza på 3700 meters höjd efter en tolv timmars stökig bussresa över två pass på 4000 och 4500 meter och med en punktering. Silvia hade samma sprängande huvudvärk och måste genast lägga sig till sängs vid framkomsten och var hägad att inställa alla vidare planer för nästa dag. Men efter några timmar steg hon upp, och vi började planera för Tabo.

En annan dam på bussen, en tyska i tantåldern, hade lidit svårt av bukläcka hela vägen och konsumerat mycket papper och bara kunnat äta choklad, som om detta skulle garantera en önskvärd förstoppning. Hennes vidare öden förblir okända.

Det enda som hjälpte mot huvudvärken var te – i massiva mängder. Bara vatten hjälpte inte mycket, men te med socker och mjölk hjälpte påtagligt, så det var bara att njuta av en så angenäm kur för fulla muggar.

Klockan 7 vaknade jag och började genast orientera mig om våra möjligheter att ta oss till Tabo. Det gick bara en buss dit och sent på eftermiddagen, men snart hade jag en jeep ställd till förfogande. Två unga mexikanare infann sig som gärna ville följa med, som hade en underbar taiwanesiska som eskort, vars väsen var det mjukaste och älskligaste tänkbara. Jag har aldrig mött en så ljuv taiwanesiska. Hon ville också följa med, när det dök upp ett friskt engelskt par från Cambridge, som också ville följa med. Han var teologie studerande, och hon var lärare i drama. Ett bättre par hade man omöjligt kunnat få till resällskap i dessa trakter. Plötsligt var vi alltså åtta.

Därmed var dagen färdigt en garanterad succé. Resan till Tabo från Kaza är på 47 kilometer och tar två timmar. På vägen passerar man Dankhar till vänster och Pindalen på andra sidan floden till höger. Sergio och Silvia ville ha mig med på en flera dagars utflykt till både Dankhar och Pindalen, men jag var tveksam, då dessa är helt okända nejder för mig.

Spitidalen påminner mycket om både Ladakh och Nubra men är mindre till omfånget – det är liksom Ladakh och Nubra i mindre skala. Landskapet är dock underbart vackert med de höga färggranna bergen i alla rödbrungyllene nyanser och med snötäckta toppar omkring den glittrande rasande floden med gröna välmående bygder och pittoreska små samhällen intill – varje bys invånarantal anges exakt, 127 i den ena, 98 i den andra, under deras namnskyltar. Den stora metropolen Kaza var en gedigen stad på 2000 själar medan det var tveksamt om Tabo nådde upp till 1000.

Tabo som samhälle 5 mil väster om Nako och 700 meter längre ner vid flodens nedre lopp där den sakta närmar sig Sutlej, är byggt helt omkring det anrika klostret, som är mer än 1000 år gammalt. Alla de stora klostren i Spiti är av ungefär samma ålder, och Tabo är inte det äldsta. Ki innehar den äran, som vi spar till en annan dag.

Klostret Tabo erinrar mest om Alchi med sina många inre mörka rum med fantastiska väggutsmyckningar i form av myriader olika små Buddhamålningar. Man fylls av andakt genast när man stiger in, då den ansenliga åldern på allt innanmätet genast slår en med övertydlighet, och man är nästan rädd för att störa den totala respektabiliteten av en så urgammal och väl bibehållen kultur.

Värre var det med faciliteterna i Tabo. Liksom i Kaza hade flera olika ställen samma namn, vilket måste innebära komplikationer, och när vi gick in i *Trojan Restaurant*, som vi tyckte lät inbjudande, fann vi oss inne i *Zion Café*. Det var liksom inte meningen. Där fick vi sedan vänta på maten en halvtimme innan den var klar, och jag fick vänta i 45 minuter på en kopp te. Våra mexikanska gossar blev så försenade med sin middag att det försenade hela hemresan med en timme. Denna senfärdighet i Tabo uppvägdes dock av den översvallande vänligheten överallt, som i alla buddhistiska bergssamhällen. I Spiti är nästan alla buddhister och talar en tibetansk dialekt nära besläktad med ladakhiskan.

Åtterresan till Kaza blev lika njutbar och skönhetsmättad i skymningen som nerresan, men Silvia och Sergio stannade kvar. De ville tillbringa natten där och även se sig om på morgonen, och vi beslöt att träffas nästa dag i Dankhar. Momo från Taiwan slog följe med dem och skulle medfölja dem till Dankhar sedan. Mexikanerna måste återvända till Manali så småningom, så vi skildes från dem i Kaza, medan Craig och Becky, paret från Cambridge, och jag gjorde upp nya planer. För morgondagen organiserade vi helt ambitiöst besök både i Ki, Spitis största kloster, och Kibbar (som skryter med att vara världens högst belägna by) innan vi skulle återförenas med Silvia och Sergio i Dankhar. All huvudvärk var som bortblåst.

Det värsta i ambitionsväg var dock en ny idé som plötsligt hade slagit mig. Genom att Kinnaur varit stängt låg vi väldigt bra till i tidtabellen, och om vi nu kunde klara av hela Spiti på några dagar skulle det faktiskt finnas möjlighet att i Ladakh bege sig till Zanskar, ett av Himalayas mest sägenomspunna och otillgängliga områden mellan Ladakh och Kashmir. Detta lockade mig obevekligt medan det mera var en källa till oro för Sergio och Silvia, som inte hade räknat med något sådant.

Dock var detta ingenting mot vad en ungrare på hotell Zamballa hade fått för sig. Han hade fått idén att vandra hela vägen från Keylong till Leh via Tso Morari-sjön, en trek på mer än 100 mil. Visserligen hade han 34 dagar på sig, men terrängen han ville vandra igenom var i genomsnitt på över 4000 meter med successivt ständigt högre pass, det högsta på 5300, och där emellan mördande monotona ökensträckor på 60-tals kilometer utan ett grönt strå. Han lovade mig att tänka på saken innan han gjorde det. Vi lär aldrig få veta hur det mände gå.

(Jo, vi fick faktiskt veta det, då vi stötte ihop med honom i Leh mot slutet av resan. Det var inte mycket kvar av honom. Fortsättning följer i nästa nummer, då succén fortsätter i Ki och Dankhar.)

Jubileumsresan, del 2 : Gatlopp i Delhi, dödläge i Nepal och te i Dharamsala.

Mina kanadensiska vänner bestämde sig för att komma med mig till Dharamsala. Vad de behövde var några dagars lugn och ro efter sin förfärliga resa runt halva jorden från British Columbias yttre öar. Emellertid måste vi vänta hela dagen i Delhi på nattbussen till Dharamsala. Jag föredrog att vänta i stilla säkerhet på busstationen och tampas med jetlaggen medan de gav sig ut för att gör stan. Det enda jag rekommenderade åt dem var Röda Fortet, som ju låg relativt nära. De råkade naturligtvis ut för allt det som gröna turister råkar ut för i Delhi, de är rena guldgruvor för fattiga indier, så de togs ut på rundturer utan ände och kom tillbaka efter sju timmar fullständigt uttröttade och till hälften ruinerade. De var dock glada och tacksamma över att ha kunnat hitta tillbaka till stationen och det i levande skick.

Mike hade bland annat räkat ut för en klänning för 2500 rupier. Vår restaurangvärd på stationen baxnade. Han hade försiktigt undrat om den kostat 200 eller 300 när hon visade sitt köp för honom. I den stilen hade det gått. Delhi bara är sådant. De hade låtit sig lockas med ut på alla Delhis sevärdheter och till alla kategorier av butiker och visste efteråt varken hur mycket pengar de hade blivit av med eller hur mycket de hade kvar. Det är livsfarligt för ens plånbok att besöka Delhi för första gången. Jag kunde åtminstone lova dem att Dharamsala skulle vara något mindre påfrestande.

Resan upp till Dharamsala var smärtfri men påfrestande. Det var andra natten utan säng, bussen körde hårt och krängde hela tiden, och passagerarna bredvid knuffade på och vägrade medge någon bekvämare sovställning åt någon annan. Dessutom var det kallt, och för Wayne och Mike blev resan en plåga om vi dock kom levande fram efter 12 timmar. Dock mötte oss Dharamsala med strålände värme och solsken. På Johannes rekommendation gick jag den här gången till ett nytt hotell, där Wayne och Mike genast fann sig det idealiska dubbelrummet med varmdusch på rummet och balkong med utsikt. Jag hade kunnat få ett enkelrum för bara 70 rupier, men det var för torftigt med bara kall dusch i korridoren, så jag satsade på ett billigare dubbelrum för 250 (50 kronor) med varm dusch på rummet och kunde sedan gotta mig med en rejäl frukost på restaurangbalkongen med omelett, te och *lemon curd*-tårta. Sedan var man färdig för att ta i tu med allting på en gång.

Johannes bodde som vanligt på Lhasa, och vi gick genast på en promenad upp till Triund men inte längre. Under vägen pratade vi igenom Nepalproblemet.

Det var mycket bekymmersamt. Kineserna hade fått en fot in i landet med omänskliga resultat för framför all tibetanerna, som när de flydde från Tibet inte längre skickades vidare till Indien och Dharamsala utan skickades tillbaka till det kinesiska förtryckets myndigheter eller sattes i fängelse i Nepal på tre år om de inte kunde betala sig fria för 27.000 rupier, vilket de aldrig kunde. Situationen var delvis demokratiernas fel, (Indiens, USA:s och Englands,) som protesterat mot kung Gayendras odemokratiska införande av undantagstillstånd i februari och inställt all ekonomisk och politisk hjälp utan att beakta konsekvenserna. Därför hade kungen i stället vänt sig till kineserna, som genast

oreserverat erbjudit massiv hjälp om dock på vissa villkor, till exempel ett löfte att returnera tibetanska flyktingar i stället för att ta hand om dem, som vore det enda mänskliga att göra. Kung Gayendra är inte populär och har alltså nu valt en diktators väg i Kinas ledband precis som Burma och Mugabes Rhodesia. Detta bäddar för oöverskådlig ofärd för Nepals del. Med gränslösa resurser till hjälp från Kina kan armén strunta i alla mänskliga rättigheter och göra vad som helst, folk kan börja försvinna spårlöst, och samtidigt får den maoistiska gerillan, som inlett den onda cirkeln av problem, vapen från kineserna.

Enda lösningen på detta hemska dödläge vore om alla fick vad de ville – att monarkin fick behålla sin ställning, att allmänna val blev tillåtna och genomfördes och att maoisterna fick ta plats i parlamentet. Det enda västmakterna kräver för fortsatta subsidier är en fungerande demokratisk ordning. Om kungen tillät en sådan skulle ingen ha något emot att han satt kvar, då skulle kinesernas inblandning inte längre behövas och maoisterna kanske kunna pacificeras. En sådan utveckling skulle ligga i allas intresse. Det viktigaste är först och främst att vapnen läggs ner och att en god vilja manifesterar sig genom dialog. Detta måste inte enbart vara ett önsketänkande, och det dummaste man kunde säga i detta läge för någon part vore 'nej'.

På kvällen hade jag middag tillsammans med Wayne och Mike. De hade av ren trötthet sovit bort hela dagen. Vår middag blev dock magnifik, på *Green Restaurant* är alla rätter mer än generösa, så när de beställde två värrullar vardera och väntade sig några magra pinnar av rättstorlek blev de serverade fyra elefanter. Bara en av värrullarna gick med stor möda åt – de andra packades in i tidningspapper och sparades till senare.

Före det hade jag tagit med dem till mitt speciella tesjapp, där de serverade "*the best Chai in Asia*," vilket mycket väl kunde vara sant. Ingen kände till stället hemlighet. Faktum är att alla som kom dit bara för att dricka te fann det téet på något sätt häpnadsväckande extraordinärt. Så gjorde även Wayne och Mike. Detta te i Dharamsalas trångaste tekyffe triumferade över hela världen.

Efter middagen tilltalades jag vid disken av ett ansikte jag kände igen. Vi hade svårt för att placera varandra, men det gick. Det var förra året. I Ladakh? Nej, i Kinnaur. Möjligen i Rekong Peo? Nej, tillsammans med en myckenhet spanjorer efter Sarahan. Jag frågade hans namn. Maurice. Maurice! Naturligtvis! Läraren med spansk hustru som varit så sjuk på kyffet Lama Dhaba i Sangla, där alla världens spanjorer hade sammanstrålat för att gemensamt försöka en attack mot Nako och Sumdo i övre Kinnaur på väg till Spiti, där de alla försvunnit i översvämningskatastroferna, så att jag aldrig hört något från dem igen, förrän här i Dharamsala 15 månader senare, när Maurice plötsligt dök upp, den sjuke irländaren från Lama Dhabas kafé i Sangla! Det blev ett desto kärare återseende. Han hade aldrig lyckats bli frisk igen under hela resten av den resan, men nu var han på en ny resa för en konferens i Haridwartrakten, som han tagit ledigt från under några dagar till Dharamsala, där jag just då inledde min nya resa! Vilka vänner man har i Himalaya, och de dyker alltid upp igen när man som allra minst anar det!

I nästa nummer : *Goda nyheter i Rishikesh*.

Länstolsresan, del 21 : Tibetansk cirkus.

Föga anade jag vad som väntade. Mahabodhi-expressen var ett effektivt snabbtåg, som det inte verkade bli några problem med, och snart passerade man flinkt välkända ställen som Moghulserai utanför Benares i god tid före skymningen och Allahabad klockan åtta. Allt verkade fungera, och nöjd kröp man till kojs.

Vid midnatt vaknade man med ett ryck och fann sig stå inför en situation som man aldrig hade väntat sig. Det var plötsligt bittert kallt, en helt förlamande vinterkyla, som gick genom märm och ben. Det räckte inte med att man gick och stängde alla öppna

fönster. Tvärdraget i den effektiva hastigheten kom från alla håll, och det fanns ingen värme i tåget. Man var helt prisgiven åt detta nya fruktansvärda fenomen som den totala kontrasten mot Bodhgayas generöst överflödande värme, där man svettats för ingenting utan kläder på kroppen med sommartemperatur (26 grader) på rummet även om natten, och så överfölls man bakifrån och togs direkt på sängen av denna bitande vinterkyla. Man kunde ta på sig tröja och halsduk, men mina strumpor var hopplöst nedstoppade någonstans i ryggsäcken som låg under den nedersta kojens där damerna sov. Jag kunde inte väcka dem för ett par strumpors skull. Fötterna fick ta den stora köldens frontanfall utan något skydd.

Jag hade fortfarande kvar min indiska rom, men den var på upphällningen. Lyckligtvis återupptogs teserveringen redan efter 4 på natten, så att man även kunde värma sig med te, men någon vidare sömn blev det inte tal om i den plötsliga vinternatten.

Delhi nåddes 6.20 efter 16 timmars resa från Gaya. Tåget var bara en timme försenat, medan alla andra tåg i New Delhi visade sig vara 5-10 timmar försenade. Det var ett gott betyg för Mahabodhi-expressen. Kylan hade dock tydligen överfallit alla tågets hinduer mycket hårdare än mig, ty de stapplade kvidande ut inlindade i alla sina stackars paltor, många med redan kraftigt utbrutna förkylningar.

Man tänkte naturligtvis då med värme tillbaka på de senaste dagarna med alla dess varma människor. Fördelen med att råka ut för katastrofala förseningar, som den i tåget utanför Gorakhpur i sju timmar och det oförglömliga bussgatloppet från Siliguri till Patna, är att man kommer så mycket närmare sina medpassagerare och får gemensamma minnen med dem för livet. Jag tänker då särskilt på den kristne blomfantasten Timothy från Gangtok.

Och här satt man nu än en gång på det tibetanska frukostkaféet i bussterminalen i Delhi och väntade på samma nattbuss till Dharamsala som resan börjat med. Man hade kommit tillbaka till Gå men i viss mån som en helt annan människa, och man hade fortfarande att gå vidare tillbaka till Dharamsala.

Det visade sig att bussen till Dharamsala denna gång bjöd på en sällsam överraskning. Den fylldes genast av fjorton tibetanska flyktingar. En veteran hjälpte dem till rätta och förklarade för mig, att de inte kunde hindi och nästan ingen engelska. De hade precis kommit från Nepal efter Gud vet vilka strapatser under flykten över bergen till Nepal via pass mer än 6000 meter höga. Dessutom hade nu snön börjat falla på allvar i Himalaya. De var en gammal man, två kvinnor, tre småbarn och åtta ynglingar. De var tydligen saliga över att ha lyckats komma helskinnade så här långt, ty de var hjärtligt uppsluppna och på bästa humör, de sjöng frejdigt tillsammans vilda sånger på tibetanska under vägen, och även småbarnen förde väldigt mycket liv och det entusiastiskt, så att hinduerna faktiskt denna gång var en minoritet i sitt eget land i denna buss, helt utslagna av de larmande glada tibetanernas hejdlösa glädje och lättnad över att slutligen vara på väg till Dharamsala och Dalai Lama. Samtidigt var det något mycket rörande över dem. För det minsta barnet hade det inte lösts någon biljett, deras hjälpare hade redan stigit av bussen när konduktören kom, och de hade inte tillräckligt med pengar för att lösa barnets biljett, varpå konduktören hotade kasta ut barnet. En hindu blandade sig i och försökte dämpa palavern och även jag, som frågade hur mycket som fattades. Det var bara tjugo rupier – fyra kronor. Jag betalade dem, och sedan var tibetanerna alldeles översvallande tillgivna mot mig. De bjöd mig på skorpor och apelsiner så att jag kunnat storkna. Minsta lilla vänlighet betydde så gränslöst mycket för dem där de var helt vilsna i detta underliga främmande land vars språk och civilisation de inte alls förstod. De var som nyfödda vilsna utsatta barn fastän de var fullmogna människor.

Emellertid skulle denna bussnatt bli ännu kallare än den förra tågnatten, och denna gång hade man lärt sig att ha behövliga kläder tillgängliga, men det hjälpte inte. Jag körde med alla tricks: byxbenen instoppade i strumporna och hårt lindad halsduk, men det drog genom alla stängda fönster, dörren gick hela tiden upp av sig själv, fönstren gled gradvis upp hela tiden så att man ideligen måste stänga dem på nytt, och värst frös man om benen

– man kunde inte trä på sig dubbla byxor. Somnade man in var det bara för att vakna alltför tidigt upp igen av att man frös alldeles förfärligt. Den enda lisan var en och annan tepaus under natten.

Men fram kom man till Dharamsala i god tid före gryningen, där fanns det te på stationen, och alla de fjorton tibetanerna trängde sig in i det lilla sjappet med en bänk. Värden skötte det hela ypperligt, och varenda en av dem fick en värmande mugg te. Snart kom det en munk som tog hand om dem och förde dem upp till jeephållplatsen, där jag lämnade dem i goda händer. Alla deras livs värsta strapatser var över, och de hade bara hemkomsten kvar. Här skulle de få trygghet och hem och skola och utbildning. Själv behövde jag skaffa mig värme, så jag gick upp till McLeod Ganj. Det är inte långt, men det är uppförbacke hela vägen (500 meters nivåskillnad) och det gjorde bara gott.

När solen gick upp var det över en ny och bättre värld. Johannes hade mailat mig om det dåliga vädret i Dharamsala: det hade regnat och snöat och varit svidande kallt, men han hoppades det skulle klarna tills jag kom, så han bad mig att skynda mig.

Månen var på väg at försvinna efter sin sista fas, men inte ett moln var på himlen, och luften var alldeles klar. Bergen var mycket riktigt snötäckta, men det verkade inte vara störande kallt i Dharamsala. Jag uppsökte ett nytt hotell som han rekommenderat åt mig nära den japanska restaurangen, där jag fick ett praktfullt dubbelrum med dusch och varmvatten dygnet runt för 150 rupier (30 kronor). Dessutom hade stället restaurang och terrass – det fattades ingenting. Man fick till och med ha alkohol på rummet utan att det störde någons helighet.

Jag kunde inte bärga mig. Trots resans svåraste etapp – två nätter i dragiga tåg och bussar under svidande kyla och praktiskt taget utan sömn – stack jag genast ut och begav mig upp till Triund. Så stark var min längtan efter bergen. Det gick bra, men jag gick inte längre än Triund. 2800 meter fick räcka, och där kunde man njuta för fulla muggar av det helt paradisiska vädret och ett välgörande stort glas te. Till och med några munkar hade bekräftat, att vädret nu var ”som mitt i sommaren”.

Vädret betyder allt för en resa. Den absolut nödvändiga regeln är: om vädret är gott, förläng vistelsen, var det än är. Om det är dåligt, res vidare, var du än är. Om vädret är gott är vilken plats som helst bra. Om det är dåligt är till och med den bästa ort alldeles förfärlig. Är man på ett bra ställe men vädret är dåligt vill man gärna stanna kvar och invänta bättre väder, som aldrig kommer. Detta är mitt efterhängsna Darjeelingsyndrom. Om vädret är bra på ett mindre viktigt ställe vill man gärna resa vidare för att finna samma väder på nästa ställe, som då kommer ens förhoppningar på skam. Låt därför vädret styra resan. Du kan ändå aldrig styra allting själv.

(I nästa nummer : *Johannes släpper en bomb.*)

Göteborg, Trettondedag jul 2006.

www.fritenkaren.se

